

“KIJK NAAR MIJ!”

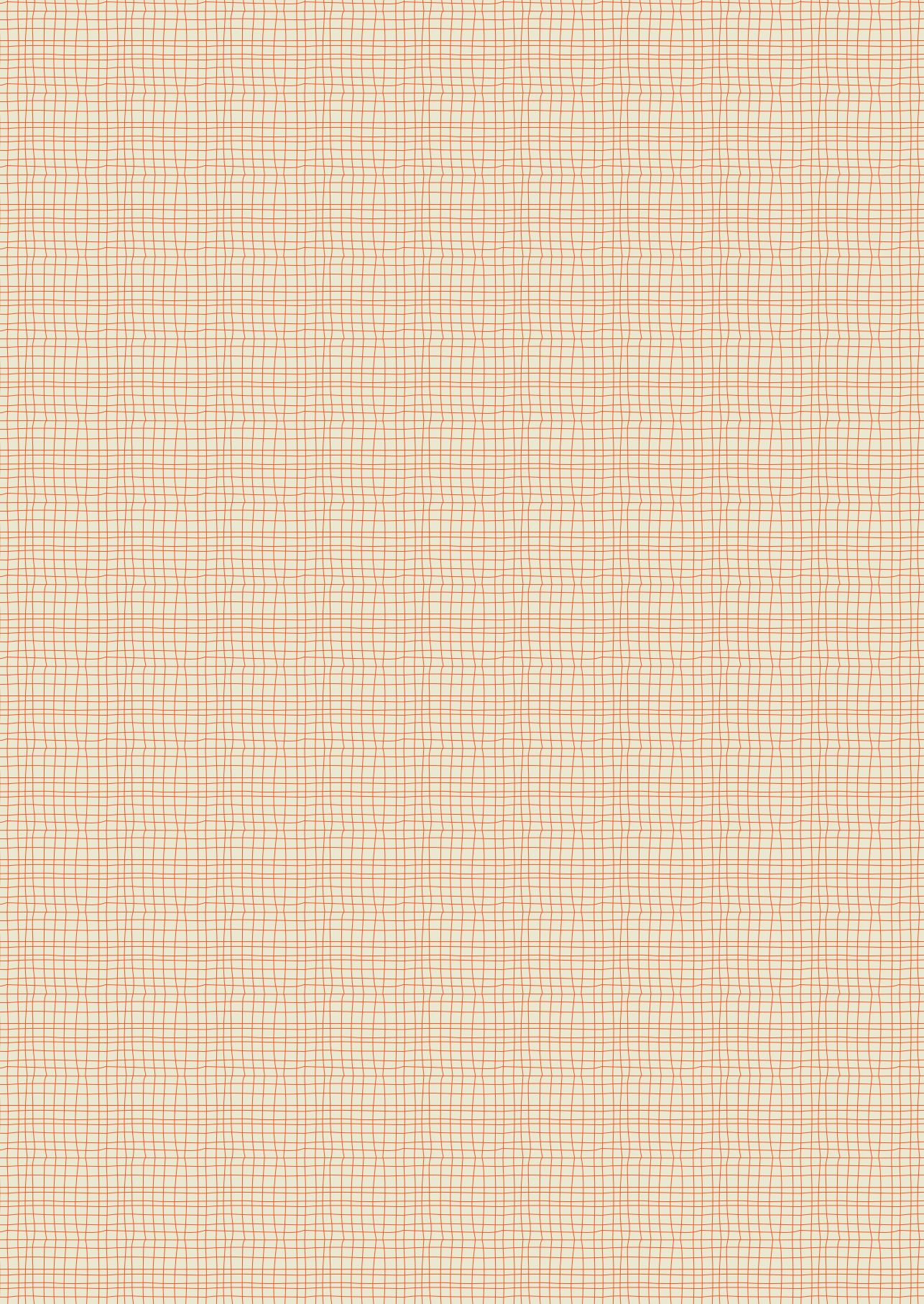
De circus-benadering als inspiratiebron
voor het werken met kinderen en jongeren

Verhalen en denkpistes rond het omgaan
met diversiteit en toegankelijkheid

Steven Desanghere

een publicatie van Circusplaneet vzw i.s.m. Jeugddienst Gent

Colofon

foto's: Geert Roels, Wannes Nimmegeers (pg 60), Eline Vyncke, Suay Ergin, Carmen Zentgraf, Nina Mika Desanghere, Siemen Van den Broecke,

Druk: Druk in de Weer!- 2016

Vorm: Hilde Vercruysse

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Contact: Circusplaneet - info@circusplaneet.be

“KIJK NAAR MIJ!”

“Ik verwens alles, behalve het circus! ... ik verwens alles wat grijs, saai, bewegingloos, niet-risicovol, of naar binnen gekeerd is, alles wat niet in een kring past en zich niet amuseert. Ik verwens alles wat zich niet met volle overgave wil werpen in de spanning, de verrassing, de angst en de vreugde van het circus, de ronde wereld, het volle bestaan....” (E.E. Cummings, Amerikaans schrijver en dichter, 1894-1962)

Over de auteur

Steven Desanghere werd zo'n 15 jaar geleden gebeten door het circusvirus. Intussen begeleidde hij vele honderden lessen, workshops en sociale projecten, werkte hij samen met heel wat 'bijzondere doelgroepen', en stampte hij mee de buurtcircuspoot van Circusplaneet vzw (Gent) uit de grond. Zelf is hij vooral fan van jongleren, en van de edele kunst van het werken met groepen.

VOORWOORD

"(...) Ik wil helpen in de ontwikkeling van onze meest dierbare natuurlijke rijkdom – de geesten en de harten van onze kinderen en jongeren. Het zijn hun nieuwsgierigheid, hun gretigheid om te leren, hun vaardigheid om moeilijke en complexe keuzes te maken, die zullen beslissen over de toekomst van onze wereld. We hebben de hulp nodig van al onze jongsten – de wanhopige, vervreemde jongeren van het getto, de doelloze, welgestelde jongeren, de ernstige, bedachtzame kinderen, het grootste deel van onze jonge mensen – als we deze fragiele planeet willen behouden en een menswaardige toekomst willen bouwen. De enige manier om verzekerd te zijn van deze hulp, is om onze jongeren te ondersteunen in het leren, diep en breed, en bovenal, hoe te leren." (Carl Ransom Rogers, Amerikaans psycholoog en psychotherapeut, 1902-1987)

"We kunnen onze kinderen het beste helpen om te leren, niet door te beslissen wat wij denken dat ze zouden moeten leren en door te denken aan slimme manieren om hen dit te onderwijzen, maar door de wereld, zo goed als we kunnen, toegankelijk te maken voor hen, door serieuze aandacht te besteden aan wat zij doen, door hun vragen te beantwoorden – als ze er hebben – en door hen de dingen waar ze het meest geïnteresseerd in zijn te helpen ontdekken." (John Holt, Amerikaans opvoedkundige, 1923-1985)

INHOUDSTAFEL

✦ Voorwoord	4
✦ Inhoudstabel	5
✦ Inleiding.....	7
✦ Circuscholen in de 21e eeuw.....	11
✦ Ik en de groep.....	15
☆ De behoeftenpiramide.....	18
☆ Het ritme van differentiatie en integratie.....	19
☆ Spanningen in de groep: rol, status en normen.....	20
☆ Groepsfasen	24
✦ Een groep begeleiden	25
✦ Leren.....	29
☆ Niet-formele educatie en Levenslang Leren.....	30
☆ Een veilige leer-context creëren.....	33
☆ De Zone van de Naaste Ontwikkeling.....	36
☆ De Psychologie van de Optimale Ervaring (Flow-model).....	37
✦ De Circushand van Reg Bolton	41
☆ Plezier	42
☆ Zelfexpressie.....	43
☆ Risico's nemen.....	45
☆ Hard werken	47
☆ Verbeelding.....	48
☆ Vertrouwen en Aanraking.....	50
✦ Buurtcircus in de Brugse Poortwijk te Gent.....	53
✦ Uitsmijter	59

Gent is een kind- en jeugd vriendelijke Stad en kan daarbij rekenen op de enthousiaste inzet van heel veel verschillende jeugdwerkiniciatieven. Circusplaneet neemt daarin een bijzondere plaats. Ontstaan uit de droom van Gentenaars die droomden van een betere wereld. Een plek waar kinderen, jongeren en jongvolwassenen hun eigenninnige creatieve levenslust kunnen botvieren. En dit in een sfeer van vertrouwen, solidariteit en vooral heel veel plezier.

Soms moet je acrobatische toeren uithalen om perspectieven te zien. Neem nu Yakov, de 8-jarige Slovaak wiens toekomstperspectief en wereldbeeld begint en eindigt in een park in de Brugse Poort. Via de brugfiguur leerde hij Circusplaneet kennen. Hij ontdekte voor het eerst een talent, een perspectief in zijn leven en een portie zelfvertrouwen. Het park ruilde hij in voor het springen op de trampoline, zijn nieuwe favoriete plek. Soms heb je circusmagie nodig om mensen te bereiken die de samenleving links laat liggen. Daar is Circusplaneet sterk in. En daarom heb ik de organisatie gevraagd om hun expertise neer te schrijven, zodat het inspirerend kan werken voor iedereen die met talenten van kinderen en jongeren aan de slag gaat.

Dit verhaal is meer dan een circusnummertje opvoeren en wegwezen, dit is een verhaal van 'community circus', een verhaal van circus dat mensen samenbrengt en gemeenschap creëert. Dit is een verhaal van de circus-benadering als inspiratiebron voor het investeren in kinderen en jongeren, het investeren in de toekomst.

Veel leesplezier!

Elke Decruynaere
Schepen van Onderwijs, Opvoeding
en Jeugd Stad Gent

Inleiding

Circus als werkvorm, kan bijzonder succesvol zijn. Deelnemers aan een circusworkshop of -project, zijn achteraf vaak lyrisch over hun ervaringen. Ze verwijzen naar de kracht van het Spelen, naar het overwinnen van onzekerheid en angst bij het Leren en Oefenen van tal van circustechnieken, of de spanning en de vreugde bij het Tonen van hun nieuw aangeleerde kunsten. Spelen, Leren, Tonen als Heilige Driedigheid van de circusbenadering.

Het mooie aan werken met circustechnieken is ook, dat het duidelijk aanslaat bij tal van ‘bijzondere’ doelgroepen; mensen die niet altijd makkelijk te bereiken zijn via andere kanalen in het jeugdwerk, de sport of de cultuur. We denken daarbij aan anderstalige nieuwkomers, maatschappelijk achtergestelden, kinderen en jongeren met leer- of karakterstoornissen, autisme of ADHD, mensen met overgewicht of hoge ouderdom, mensen die moeilijker te been zijn of slecht kunnen zien, mensen in psychiatrie of gevangenis, kinderen uit de bijzondere jeugdzorg of uit oorlogsgebieden, en heel wat introverten en vreemde eenden in de bijt. Kortom, circus wérkt voor (bijna) iedereen.

Circuspedagogen zullen je nooit vertellen hoe het nu móét, dat omgaan met diversiteit of met toegankelijker werkvormen. Maar zij kunnen wel beschrijven hoe het ook kàn, wat werkt voor hen, en waarom dat dan wellicht werkt. Het gaat hem immers bijna nooit om de kunstjes of het materiaal op zich, maar om de aanpak. En die aanpak, daar kunnen onderwijzers, jeugdwerkers, sportleerkrachten en kunstmakers misschien nog wel ‘t een en ‘t ander van opsteken. Zonder zelfs maar één echte circustruuk te hoeven leren.

Dit is géén brochure die je op weg helpt om een doelgroepspecifieke werking op te zetten, noch is het een handleiding om de inclusie van enkele leden van bijzondere doelgroepen in je reguliere werking te organiseren. Zo'n boeiende brochures bestaan er gelukkig al genoeg.

Ons uitgangspunt is dat wij eigenlijk allemaal apart en speciaal zijn, en niemand onder ons helemaal in een hokje past. Werkingen die afstappen van dergelijk mainstreamdenken en conformiteitsdwang, worden sowieso opener en toegankelijker. Bij hen wordt diversiteit dan eerder een kracht, dan een probleem. Of, zoals kritisch pedagoog Ron Scapp ('Teaching Values', 2003) het zo mooi verwoordt:

“Verscheidenheid verbetert ons leven. Dit mag niet verward worden met holle noties van inclusie of het ervaren van diversiteit vanuit een positie van privileges, waarbij de ander als het ware getolereerd wordt. Het gaat eerder om een proces waarbij we fundamenteel beroerd worden – en geheel getransformeerd. Het eindresultaat van deze transformatie is wederkerigheid, partnerschap, en gemeenschap.”

Vandaar dat wij het niet graag hebben over (doelgroepspecifiek of inclusief) 'sociaal' circus, maar liever over 'community circus', circus dat mensen samenbrengt en gemeenschap creëert.

In de volgende bladzijden maken we een wonderbaarlijke reis langs het 'Community Circus', langs het Ik en de Groep, het Leren, en de zes basiskenmerken van de circus-aanpak volgens Reg Bolton. Circuslesgevers kregen enorm veel bagage mee vanuit de jeugd-, sport- en cultuur-sector, alsmede uit het traditionele onderwijs. Nu is het tijd om deze sectoren ook iets terug te geven vanuit de 'good practices' in de circusateliers.

Dames en Heren, Appelen en Peren, Boeren en Boerinnen: we gaan eraan beginnen!

Circusscholen in de 21e eeuw

“Circus is ontstaan uit freaks en marginalen. Niet verwonderlijk dus dat circuspedagogie goed werkt in de marges... Het verheft anders zijn van een probleem tot een kunst.”
(Hans Vanwysberghe, circuslesgever)

DE BROCHURE DIE JE NU IN DE HANDEN HEBT, IS NIET SPECIFIEK GEMAAKT VOOR HET CIRCUS-VOLKJE, INTEGENDEEL. DAAROM ZULLEN WE VOOR DE LEZER NIET UITWEIDEN OVER HET AANLEREN VAN SPECIFIEKE CIRCUSTECHNIKEN, MAAR DES TE MEER OVER DE SUCCESVOLLE AANPAK VAN CIRCUSATELIERS IN HET WERKEN MET MENSEN UIT DE MARGES... EN HOE DIT OOK JOU KAN INSPIREREN IN JE WERKING.

Circus werkt traditioneel graag vanuit de marges. Al honderden jaren laat zij kinderen, volwassenen, families en ‘freaks’ van divers pluimage samenwerken om gemeenschappen te beroeren met een “ooh!” en een “aah!”, een lach en een traan. Archetypes als de clown, de acrobaat, de circusdirecteur, de koorddanseres, de leeuwentemmer zitten ingebakken in ons collectieve geheugen, in onze verhalen en in onze dromen. Althans in de Westerse wereld. Het traditionele rondtrekkende circus, met haar tent en ronde piste, en met een variété aan circusartiesten, kreeg de laatste 250 jaar stap voor stap vorm, vanuit West-Europa, en vertrekkende vanuit spectaculaire truuks met paarden, waar steeds meer ‘randanimatie’ bij kwam: muziek,

clowns, acrobaten, koorddansers, een circusdirecteur, 'wilde' dieren, enzoverder. In haar hoogdagen konden soms meer dan tienduizend mensen terecht in één circustent.

Heel wat circustechnieken bestaan natuurlijk al véél langer, zoals bijvoorbeeld bij de Chinezen die al vierduizend jaar geleden de eerste diablo uitvonden of bij de Egyptenaren, die in die tijd al jongleerden met balletjes. En ook in heel wat andere niet-Westerse culturen komen we door de eeuwen heen heel wat kunsten en vaardigheden tegen, die vergelijkbaar zijn met wat we te zien krijgen in het traditionele Westerse circus.

Circussen waren meestal gesloten gemeenschappen van families of vrienden, waarbij er een taboe heerste om mensen buiten het circus hun kunsten aan te leren. Logisch ook, als je leeft van je kunsten en het mysterie errond één van de redenen is waarom je zoveel volk trekt. Het circusvolkje was er vaak één van randfiguren en 'freaks', mensen die niet konden of wilden aarden in het gewone burgerlijke leven, en een zucht hadden naar avontuur en een nomadenbestaan.

De populariteit van het traditionele circus is ondertussen sterk getaand, onder meer door de opkomst van de televisie, dierentuinen en ander goedkoop amusement. De meeste traditionele circusgezelschappen zijn intussen verdwenen uit onze steden en dorpen.

Het modernere circus, dat de laatste jaren verrees uit de as van de traditionele circussen, past zich aan aan de smaak van het hedendaagse publiek. Zij experimenteert, verlaat geregeld de tent en treedt op op straat, op festivals en in cultuurcentra. 's Wereld grootste moderne circus, Cirque de Soleil, lijst haar acht belangrijkste circus-elementen als volgt op, waarvan een deel uit het 'oude' circus stamt, maar een ander deel leentjebuurt speelt bij andere culturele tradities: acrobatie, acteren, kunstvormen van over de hele wereld, denkbeeldige werelden, dans, durf, behendigheid en elegantie.

En ook de circusateliers/-scholen, die de laatste decennia overal ter wereld opdrukken, laten heel wat circustradities varen. Zij nestelen zich vaak in het grensgebied tussen jeugd, cultuur en sport, en doorbreken bewust het eeuwenoude taboe op het verspreiden van circustechnieken. Intussen zijn er nationale en internationale federaties van circusscholen, zijn er artistieke en pedagogische opleidingen, en is er een toenemende interesse in de kracht van de circuspedagogiek in het bereiken van tal

van 'bijzondere doelgroepen'. Dit via doelgroepspecifieke circusworkshops, inclusieve werkingen, sociaal-artistische projecten, buurtcircusfestivals, intergenerationele werkingen, circomotoriek met kleuters, enz.

Circusscholen richten zich voornamelijk op één of meerdere van onderstaande circustechnieken: lucht- en grondacrobatie, objectmanipulatie (jongleren met balletjes, ringen, kegels, hanteren van diablo, flowerstick, bordjes, enz), clownerie en evenwichtstechnieken. Daarnaast zijn er nog heel wat specifieke technieken (gochelen, messenwerpen, degenslikken, vuurspuwen, enz), maar die zijn uiteraard niet altijd even geschikt om met amateurs uit te proberen.

De Universiteit van Tampere (Finland), deed onlangs een uitgebreid onderzoek naar de talrijke en meestal ongrijpbare 'well-being' effecten van circusbeleving. Mensen voelen zich verbonden en veilig in de groep, maken er vrienden, kanaliseren frustraties, komen er tot rust, worden wakkerder, genezen van hun angsten, enzoverder. In een notendop: het beoefenen van circustechnieken stimuleert het aankweken van tal van sociale, motorische, emotionele en cognitieve vaardigheden.

Deze vaardigheden vallen echter ook te ontwikkelen via niet-circusactiviteiten, en ook in jouw werking of school.

Ik en de groep

“Geen enkel vormingsprogramma of leraar kan rekening houden met alles wat van tel is in een lerende groep: de diversiteit aan leerkanalen; de verscheidenheid van soorten intelligentie; de verschillende graden van ervaring en achtergrond met de inhoud bij iedere deelnemer; de complexe realiteiten van rang, klasse en etnie die deelname beïnvloeden; de projecties die gemaakt worden op de leraar of facilitator; de graad van zelfvertrouwen en assertiviteit bij de deelnemers; de relatie tussen de mainstream van de groep en haar marges; en de verschillende individuele leerdoelstellingen. Maar een zichzelf organiserende groep kan, mits wat tijd, omgaan met deze graad van complexiteit! Het kan een situatie scheppen waarin een verbazend groot aantal behoeften kunnen worden beantwoord.” (George Lakey, ‘Facilitating Group Learning’, 2010)

Willen we diversiteit erkennen als realiteit, en ons aanbod er aan aanpassen, dan heeft dit grote gevolgen voor onze agogische aanpak. Het traditionele onderwijs liet zijn sporen na bij velen onder ons: we voelden ons al te vaak beklemd, verveeld, onzeker of gestresst op school. Wie van ons dagdroomde niet veelvuldig op de schoolbanken, als ‘enige vorm van ontsnapping’ uit een schoolsysteem dat ons veroordeelde tot bankzitten, eenheidsworst, faalangst of papegaaien? Wars van onze interesses, goesting, tempo of achtergrond.

Niet dat de meeste leerkrachten het niet anders wensen, maar wat moet je vaak in een klaslokaal met twintig kinderen vol energie, rigide lesprogramma’s, meedogenloze eindtermen en strenge inspecties? Meestal schiet er niet veel ruimte over om ieder kind op eigen maat, vanuit persoonlijke ervaring en interesses aan te spreken en te motiveren. Gelukkig zijn er in het hedendaagse onderwijs heel wat experimenten aan de gang die precies wel om kunnen gaan met de verscheidenheid van hun leerlingen. Maar nog veel te veel kinderen uit de marges voelen zich niet zo goed in hun vel op school, en op het einde van hun schoolcarrière krijgen ze nog te vaak een stempel, die hun kansen op een waardige job en gelijke kansen sterk doet afnemen. Nog los van het zelfbeeld dat ze krijgen door te vaak eenzijdig bestempeld te worden als ‘storend’, ‘onbetrouwbaar’, ‘dom’, of ‘stout’. Over het algemeen zijn we nog héél ver verwijderd van een echt ‘learner-centered’ onderwijssysteem.

In de vrijetijdssector kàn het makkelijker anders, maar ook daar zien we opnieuw heel wat kinderen en jongeren uit de boot vallen. Het aanvaarden van diversiteit en hiermee omgaan op een pluralistische manier, lijkt al te vaak in spanning te staan met het ‘managen’ van een groep van 10 à 20 kinderen door één begeleider. ‘Aanpassen... of oprassen’, lijkt nog veel te vaak het devies. Een groepsbegeleider moet immers het hoofd boven water kunnen houden, en onze klassieke aanpak is er vaak nog één van strenge afspraken, één gezamenlijke groepsactiviteit, en de verwachting dat iedere deelnemer dit dan maar leuk moet vinden. Storend gedrag wordt dan meestal op conto geschreven van het kind, en veel te weinig wordt er gekeken of er niets schort aan de groepsdynamiek of de aanpak, die het storende gedrag misschien naar boven haalt.

Circuspedagogie omzeilt van nature uit een aantal van deze obstakels, wat wellicht de oorzaak is van de grote tevredenheidsfactor bij haar deelnemers. Wanneer circuslesgevers langskomen op school of op de jeugdbeweging, is het meestal volop ambiance, én er wordt nog eens veel bijgeleerd ook! Niet zelden zijn leerkrachten of begeleiders stomverbaasd dat ook deelnemer X het zo goed deed die dag, ‘want normaal gezien steekt die geen poot uit – lacht die nooit – kan hij niks’.

In dit hoofdstuk halen wij een aantal elementen naar boven, die in iedere groep van toepassing zijn, en die ons kunnen helpen om onze werkingen opener, diverser en toegankelijker te maken.

De behoeftenpiramide

Meer dan 70 jaar geleden stelde Abraham Maslow deze behoeftenpiramide op. Het blijft een interessante 'checklist' om uit te vissen of er bij onze deelnemers voldoende behoeften zijn ingevuld om effectief een aangename activiteit te kunnen beleven. Heel wat 'storend' gedrag bij individuen tijdens bepaalde vrijetijdsactiviteiten, komt voort uit het feit dat ze zich bijvoorbeeld niet veilig genoeg voelen in de groep, zich uitgesloten of niet geaccepteerd voelen, of zich simpelweg te warm, te koud, te moe, te dorstig, te hongerig of ziekjes voelen. Ga er niet van uit dat een kind altijd zelf zal aangeven welke behoeften er niet vervuld zijn; meer zelfs: vaak beseft hij of zij dit zelf niet ten volle.

HOE ZOU JE TROUWENS ZELF ZIJN? KUN JIJ GEÏNTERESSEERD EN ENTHOUSIAST DEELNEMEN AAN EEN ACTIVITEIT OF VORMING WANNEER AAN ENKELE VAN DE ONDERSTE BEHOEFTE VAN JE PERSOONLIJKE PIRAMIDE NIET ZIJN VOLDAAN?

UIT DE PRAKTIJK: KOBE KOMT UIT EEN MOEILIJKE GEZINSSITUATIE, EN IS OP STRAAT EEN HAANTJE-DE-VOORSTE. HIJ HUNKERT VOORTDUREND NAAR AANDACHT EN AANZIEN, MAAR HEEFT WEINIG VRIENDEN. WANNEER DE CIRCUSWORKSHOP BEGINT, BEGINT HIJ METEEN OP TE VALLEN DOOR LUIDE NEGATIEVE OPMERKINGEN TE GEVEN, ANDERE KINDEREN LASTIG TE VALLEN, EN OP HET KLIMREK TE KLIMMEN. IN PLAATS VAN HEM LANGS DE KANT TE ZETTEN, VRAAGT DE BEGELEIDER HEM OM ENKELE ZWARE JONGLEERBAKKEN NAAR HET MIDDE VAN DE ZAAL TE BRENGEN EN OF HIJ VOOR DE REST VAN DE WORKSHOP MEE VERANTWOORDELIJK WIL ZIJN VOOR HET TERUGVINDEN VAN ALLE MATERIAAL. HIJ WORDT DOOR DE BEGELEIDER OOK PUBLIEK BEDANKT EN GEPREZEN VOOR ZIJN INSPANNINGEN. VOOR DE REST VAN DE WORKSHOP WERKT KOBE GOED MEE, EN BLIJKT DAT HIJ EIGENLIJK BEST WEL GOED OVERWEG KAN MET DE DIABOLO.

Het Ritme van Differentiatie en Integratie

Differentiëren en Integreren is zoals in- en uitademen. Iedere groepsdeelnemer heeft er nood aan om af en toe samen te zijn (integratie), maar ook om geregeld onderverdeeld te zijn in subgroepen of eventjes alleen bezig te zijn (differentiatie). Wie enkel vasthoudt aan de rigide structuur van één groepsactiviteit, zal merken dat een aantal deelnemers na een tijdje begint weg te dromen of spontaan te kletsen met anderen. Sommigen voelen zich opperbest in een groep van 15 of meer; maar de meesten voelen zich pas op hun gemak in kleinere groepjes, of wanneer ze geregeld wat op hun eentje kunnen werken, leren of spelen.

Vaak zijn er ook meer mogelijkheden om te differentiëren dan je op het eerste moment denkt. Wanneer deelnemers gemotiveerd en uitgedaagd zijn, lopen dergelijke differentiatiemomenten helemaal niet uit de hand; integendeel. Je kunt enkelingen of subgroepjes duidelijke opdrachten geven om ergens rond te werken, of gewoon een 'vrije ruimte' aanbieden waar zij zelf kunnen kiezen waarrond ze willen oefenen of spelen.

De veelheid aan beschikbare circustechnieken en de onuitputtelijke bron aan te verwerven vaardigheden hierrond, maken het 'makkelijk' voor circuslesgevers om voor elk wat wils te vinden. Maar dit geldt evengoed voor heel wat andere disciplines,

mits wat creatieve voorbereiding. Er kan onder meer gewerkt worden met subgroepsopdrachten, individuele leerdoelstellingen die worden neergepend, toonmomentjes op het eind, zelfstudie door informatiebronnen ter beschikking te stellen (boeken, internet, foto's, enz), of ervaringsuitwisseling en 'trick sharing' in duo's of subgroepjes. Groepjes kunnen spontaan ontstaan, maar soms is het net boeiend om groepsindelingsspelletjes te gebruiken, waarbij het 'lot' beslist wie in welke groep zit, en

waardoor heel vaak nieuwe sociale banden worden gesmeed.

UIT DE PRAKTIJK: EÉN VAN DE SIMPELSTE GROEPSINDELINGSACTIVITEITEN IS EEN 'TELEFOONBOEK' MAKEN. JE VRAAGT DE DEELNEMERS OM ZELF ZO VLUK MOGELIJK EEN RIJ TE VORMEN, ALFABETISCH GEORDEND OP FAMILIENAAM, EN WANNEER DEZE RIJ DAN IN STUKKEN WORDT GEKAPT, KRIJG JE EEN RANDOM INDELING. EEN ANDERE MANIER OM IN TE DELEN EN OP TE WARMEN, IS HET 'GROTE VRIENDJESPEL'. JE ROEPT EEN 'MINGLE' UIT, WAARBIJ IEDEREEN LUKRAAK DOOR ELKAAR HEEN LOOPT. DAARNA ROEP JE EEN GETAL TUSSEN EÉN EN VIJF (EN TOONT HET MET DE HAND). IEDEREEN MOET VERVOLGENS ZO SNEL MOGELIJK IN EEN GROEPJE VAN DAT AANTAL GAAN STAAN. DE GROEPJES DIE NIET MET HET JUISTE AANTAL ZIJN, KRIJGEN EEN OPDRACHT (BIJVOORBEELD VIJF KEER POMPEN). DAARNA LOOPT WEER IEDEREEN DOOR ELKAAR EN KOMT ER WEER EEN NIEUW GETAL. DE KINDEREN GAAN SNEL ZONDER NADENKEN GROEPJES MAKEN EN ELKAAR IN DE ARMEN SPRINGEN. DAT DOE JE EEN PAAR KEER EN JE EINDIGT MET DE GROEPJES VAN DE GROOTTE DIE JE WIL...

Spanningen in de groep: rol, status en normen

Groepswerkers zijn over het algemeen geen therapeuten. Wanneer storend gedrag van een enkeling veroorzaakt wordt door individuele factoren, dan zijn er verschillende afwegingen te maken, teneinde de ganse groep niet te laten lijden onder dit gedrag, en tegelijk de storende deelnemer niet nodeloos een schuldgevoel aan te

praten. Niet zelden is het echter net de groepsdynamiek die voor spanningen zorgt, en heel vaak draait het dan om één of meer van volgende drie elementen:

Rol: Wat kan ik doen in deze groep?

Status: Hoe word ik gezien in deze groep?

Normen: Wat wordt er van mij verwacht?

Geregeld heerst er onduidelijkheid over één of meerdere van deze elementen, en dat leidt dan weer makkelijk tot spanningen en conflict.

Wanneer we kinderen en jongeren willen 'empoweren', is het dan ook belangrijk om hier heel aandachtig voor te zijn. Binnen de (meestal) niet-competitieve circusles, gaan wij dan ook geregeld op zoek naar voldoende differentiatie, waarbij ieder individu zich nuttig kan voelen, en meehelpt met de workshop, de inrichting van de ruimte of het bedenken en uitvoeren van een kleine show. Dit gebeurt vaak door het geven van een duidelijke rol, waar de deelnemer zich veilig en goed bij voelt. Wie niet graag op het podium staat, kan bijvoorbeeld fier mee helpen schminken, kabels uitrollen of de scène klaarzetten. Niemand hoeft zich het vijfde wiel aan de wagen te voelen!

Het verlenen van voldoende status, is voor velen moeilijker in te schatten. Traditioneel binnen de circuswereld, worden diverse truuks of acts 'getoond', wat voor ieder individu, mits goed gecoacht, tot een succeservaring en aangename 'status' leidt. Ieder kan, met wat doorzettingsvermogen, enkele vaardigheden tentoonspreiden waar zij of hij goed of zelfs uniek in is. Ook die jongen met zijn overgewicht, dat schuchtere meisje of het kind in de rolstoel. Op zijn minst beogen we dat iedereen het gevoel krijgt geapprecieerd te zijn in de groep, en niet geconfronteerd moet worden met al dan niet bedoelde uitsluitingsmechanismen. Die spelen immers niet enkel mee in onze samenleving en scholen, maar ook in de jeugdbeweging.

Uiteraard is dit een proces van lange adem. Maar het is al een goed begin om ons bewust te zijn van al de privileges die wijzelf en de zogenaamd ‘sterkeren’ in de groep bezitten. Privileges of sociale rang in een groep kunnen ‘verdiend’ zijn, maar evengoed niet verdiend. Nog al te vaak worden mensen afgerekend op hun taalvaardigheid, sociale klasse, zakgeld, (migratie-)achtergrond, religie, schoolniveau, gender, uiterlijk, gestalte, lichamelijke beperkingen, (gebrek aan) zelfvertrouwen, enz.

Arnold Mindell, een wereldbekend groepstherapeut, beweert dat wie privileges heeft, zich daar meestal niet van bewust is. Het is pas als je een lage status of ‘sociale rang’ hebt in de groep, en je inbreng bijvoorbeeld subtiel wordt genegeerd of geridiculiseerd, dat je je hiervan bewust bent. Hij pleit ervoor om ons meer bewust te worden van onze privileges, en er op een positieve manier gebruik van te maken. Enkel op die manier kunnen we ervoor zorgen dat onze communicatie niet onbewust vertroebeld wordt en dat we onze authenticiteit als deelnemer of begeleider kunnen behouden. Het behoedt ons ook voor heel wat vormen van machtsmisbruik en onbedoelde uitsluiting. Hoeveel onuitgesproken conflicten en frustraties in de groep kunnen we hier niet mee verhelpen?

In heel wat groepen heerst er onduidelijkheid over de normen en afspraken die van kracht zijn. Soms is men véél te streng en onverdraagzaam, maar niet zelden ook veel te los. En dat geeft aanleiding tot heel wat onduidelijkheden, een ‘onveilige’ groepssfeer enconflicten.

UIT DE PRAKTIJK: ER BESTAAT GEEN PERFECTE FORMULE VOOR HET OPSTELLEN VAN GOEDE AFSPRAKEN EN REGELS. SOMMIGE BEGELEIDERS MAKEN GRAAG DUIDELIJKE AFSPRAKEN OP VOORHAND, MET OF ZONDER PARTICIPATIE VAN DE DEELNEMERS; ANDEREN VERTROUWEN EERDER OP ZELFDISCIPLINE EN EMPATHISCH VERMOGEN VAN DE DEELNEMERS, EN STELLEN PAS REGELS IN WANNEER HET NODIG BLIJKT. SOMMIGE BEGELEIDERS MAKEN GRAAG EEN LANGE OPLIJSTING VAN DO’S-AND-DON’TS, ANDEREN BEPERKEN ZICH TOT DE REGEL VAN DRIE: “RESPECT BETONEN VOOR JEZELF, VOOR DE ANDER, EN VOOR HET MATERIAAL”.

De grootste uitdaging zit ‘m echter niet in formele, uitgesproken regels en afspraken, maar in de onuitgesproken normen. Zo vertoont iedere groep bijvoorbeeld een soort ‘mainstream’-gedrag, dat de toon zet over hoe de rest van de groep zich dient

te gedragen, hoe er wordt gecommuniceerd, gelachen, gewerkt, gespeeld, en of iedere deelnemer er ofwel 'bij' hoort, of eerder in de 'marges' zit. Deze onuitgesproken 'mainstream' norm hoeft zelfs niet ondersteund te zijn door een meerderheid van de groepsleden, en kan gestuurd worden door enkele dominante leden en/of begeleiders. Dit normdenken binnen het vrijetijdswerk kan makkelijk bestaande uitsluitingsmechanismen uit de samenleving bekrachtigen en de maatschappelijke achterstelling van bepaalde minderheidsgroepen opnieuw beklemtonen. Tenminste wanneer de begeleider zich niet voldoende bewust is hiervan. Nog veel te vaak zien wij op die manier kwetsbare kinderen geculpabiliseerd worden en afhaken...

ZIJN KINDEREN OF JONGEREN PER SÉ 'STOUT' OF 'STOREND' WANNEER ZE BIJVOORBEELD GEEN HALF
UUR KUNNEN STILZITTEN, HUN ONGENOEGEN LUIDKEELS DURVEN UITEN BIJ EEN 'SAAIE' ACTIVITEIT, OF
NIET STEEDS MET STIJVE BOVENLIP DE BEGELEIDING OF DE ANDERE KINDEREN BELEEFD AANSPREKEN?

Wie bij ons de circuszaal betreedt, komt al gauw in een context terecht waar duidelijk andere normen en verwachtingen heersen dan op straat, op school of in het gezin. De circuszaal is een wereld op haar eigen, waar iedereen kan schitteren, en niemand hoeft te worden uitgesloten. Er is ruimte voor spontane opmerkingen, er kan goed gelachen en soms wild gespeeld worden. Er wordt aangeraakt, hulp gevraagd aan elkaar, geapplaudisseerd. Dergelijke 'normen' maken het mogelijk dat kinderen heel wat aangeleerde pose voor de duur van de workshop kunnen afleggen, ongehinderd kunnen 'spelen' en 'zichzelf zijn'. De workshop of les wordt stevast begonnen met een 'kring-moment', waar elkeen de rest recht in de ogen kan kijken, de begeleiders zich voorstellen, en de verwachtingen en het verloop van de activiteit duidelijk worden. Ook op het einde van de les wordt terug een afsluit-kring gemaakt.

Maar uiteraard is dit geen wonderformule: kinderen nemen heel wat 'bagage' mee van elders; de grootte en samenstelling van de groep zijn van groot belang, evenals de aanpak van de begeleiding, de infrastructuur, het aanwezige materiaal, de 'groepsfase' (zie verder), leeftijd(sverschil), en uiteraard, de inhoud van de groepsactiviteit.

Groepsfasen

Iedere groep maakt een aantal fasen door in haar korte of langere bestaan. Psycholoog Bruce Tuckman creëerde een model met vijf stadia die een groep door gaat, in de volksmond het 'Orming'-model genoemd. Wie vaak met groepen werkt, zal dit zeker herkennen.

1. **FORMING:** Een nieuwe groep ontstaat. De groepsleden 'besnuffelen' elkaar om te zien wie de andere groepsleden zouden kunnen zijn, en welke rollen en status zij eventueel kunnen opnemen in deze nieuwe groep. Conflicten worden vermeden maar deelnemers zijn op hun hoede.
2. **STORMING:** Het stormt in de groep! Dit wordt ook wel eens de 'conflict-fase' genoemd en is essentieel bij een degelijke groepsvorming. Heel wat groepen geraken hier niet, doordat conflicten ten allen prijze worden vermeden, en andere groepen stranden in deze fase en geraken niet meer verder uit de ontstane conflicten. In deze fase is het nochtans belangrijk om elkaar meer het achterste van onze tong te laten zien, te tonen waar we voor staan en wat we niet leuk vinden.
3. **NORMING:** Nu pas komen de leden in een echte en hechte groep terecht. Ze kennen hun rol en hun taken, voelen aan wat de verwachtingen zijn en hoe er beslist wordt, en stellen zich loyaal op tegenover de groep.
4. **PERFORMING:** Er heerst een open en vertrouwelijke sfeer in de groep. Men is flexibel en de rol van de begeleider is minder belangrijk. Deelnemers nemen zelfstandig heel wat verantwoordelijkheid op. De groep 'presteert' op het maximum van haar kunnen.
5. **MOURNING:** De groep wordt opgeheven, de deelnemers nemen afscheid van elkaar, en kijken hopelijk tevreden terug.

Wanneer in fase 3 of 4 er iemand nieuw bij de groep komt, is er vaak een terugval naar fase 2, totdat de nieuwkomer geïntegreerd geraakt...of buitenbeentje blijft. Denk daarom twee keer na voor je geregeld vers bloed aantrekt in een groepsproject. Iedere keer er een nieuwe deelnemer bijkomt, verandert de groep en mogelijk ook het gevoel van veiligheid bij menig deelnemer. Dit kan heel wat potentieel en creativiteit in een groep fnuiken.

In de eerste en de laatste fase houdt de groepswerker de teugels stevig vast, terwijl die in de andere fasen meestal wat lossere mogen, en er meer ruimte komt voor eigen initiatief vanuit de groep.

Een groep begeleiden

Hoewel hierrond nog heel wat misverstanden bestaan, is een jeugdwerker véél meer dan iemand die wat plezante spelletjes kan organiseren en vieruurtjes kan rondelen.

In de wereld van de circusateliers wordt geregeld gesproken over de drie belangrijkste eigenschappen van de groepsbegeleider, die afwisselend op de voorgrond treden: agent, verpleegster en clown. Een begeleider moet immers niet enkel kunnen dirigeren, maar ook zorgen, en entertainen.

De begeleider zorgt ervoor dat de geplande activiteit goed verloopt, maar tracht evengoed te zorgen voor een goede groeps sfeer, en voor een veilige ‘container’, een psychologische ruimte waarbij ieder individu zich veilig en gemotiveerd voelt, en zoveel mogelijk ‘zichzelf’ kan zijn in de groep. Want enkel zo kan eenieder zich verder ontplooiën en waarachtig ‘leren’. Makkelijk is dit zeker niet, maar in de volgende hoofdstukken schudden wij wat truukjes uit de mouw die ons hierbij zeker kunnen helpen.

Wie met kinderen en jongeren in de marge werkt, is hopelijk gedreven door empathie en een pluralistische ingesteldheid, eerder dan door medelijden en betutteling. Mensen uit allerlei bijzondere doelgroepen willen in eerste instantie gerespecteerd worden en als volwaardig worden aanzien. Zij willen niet in hokjes worden geduwd of ‘anders’ behandeld worden. Ze zijn op zoek naar vertrouwen en authenticiteit bij hun begeleiders, en zien hen veel liever hartelijk lachen, maar ook briesen en vloeken, dan steeds een minzaam masker op te zetten, zonder dat ze hun ware emoties tonen.

ALS BEGELEIDER JE EMOTIES EN AUTHENTIEKE IK TONEN IS EEN VORM VAN DIEP RESPECT VOOR KINDEREN
MET MINDER KANSEN OF MET BEPERKINGEN.

Dit is wellicht de belangrijkste ‘truuk’ die er bestaat. Je hoeft helemaal geen expert te zijn in de problematiek van kinderen met doofheid, hersenletsels, of mentale problemen, je hoeft niet veel te weten over anderstalige nieuwkomers, mensen zonder papieren, of geïnterneerden. Wie als ervaren groepsbegeleider zich bewust is van zijn of haar eigen privileges en de mensen in de groep op een waarachtige manier benadert, die heeft al half gewonnen. “Vertrouw op jezelf, en op de groep”, en je

geraakt al héél ver.

Wanneer je doelgroepspecifiek werkt wil dat natuurlijk niet zeggen dat je geen rekening hoeft te houden met het anders-zijn. Zorg er daarom zoveel mogelijk voor dat er wél deskundigen aanwezig zijn (hulpverleners, kinesisten, jeugdwerkers, etc), waar je op voorhand mee samenzit en waar je, vanuit een gelijkwaardig partnerschap, makkelijk mee kan samenwerken. Dit helpt ook om je koudwatervrees te overwinnen.

De meeste jeugdwerkers voelen zich meestal onkundig in het werken met bijzondere doelgroepen. Eenmaal zij toch de sprong wagen, en merken dat ze met hun eigen vaardigheden al heel ver geraken, stijgt hun zelfvertrouwen en ontdekken ze graag verder de mogelijkheden in het werken in diversiteit. Onbekend is, zoals steeds, onbeminde. Smijt daarom zo veel mogelijk collega-groeps werkers van je organisatie in het vreemde 'bad', laat hen op een veilige manier assisteren of mee begeleiden in projecten met bijzondere doelgroepen, en je organisatie staat op korte tijd heel wat verder in het omgaan met diversiteit.

Je hoeft je trouwens ook niet 'neutraal' op te stellen. Wanneer je bijvoorbeeld werkt met mensen zonder papieren of andersvaliden, mag je je gerust boos maken om het onrecht en de uitsluiting die zij dag na dag moeten ondergaan. Dat kan een vorm van empathie zijn, en wordt meteen gevoeld door de doelgroep. Een ware pluralistische ingesteldheid gaat trouwens véél verder dan het passief aanvaarden van diversiteit als gegeven, zo stelt de Afro-Amerikaanse kritisch pedagoog bell hooks. Het stelt onze eigen privileges en dominante cultuur in vraag, en laat ons ons daadwerkelijk engageren voor een rechtvaardiger wereld.

Wanneer we de gebruikelijke monoloog met doelgroepjongeren vervangen door een oprechte dialoog, dan krijgen we de kans enorm te groeien, als groepswerker én als mens. Want ook zij hebben ons veel meer te leren dan we vaak vermoeden.

LOS VAN EEN PLURALISTISCHE INGESTELDHEID ALS JEUGDWERKER, KAN EEN OPENER EN DIVERSER WERKING OOK NOG GESTIMULEERD DOOR JE AF EN TOE DE VRAAG TE STELLEN OF HET AANBOD VOLDOET AAN DE VOORWAARDE VAN DE “VIJF B’S”: IS JE AANBOD VOLDOENDE **BEREIKBAAR**, **BETAALBAAR**, **BESCHIKBAAR**, **BRUIKBAAR** EN **BEGRIJPBAAR** VOOR KINDEREN EN JONGEREN IN DE MARGES?

- ★ **BEREIKBAAR:** IS DE ACTIVITEIT FYSIEK BEREIKBAAR? KUNNEN DE DEELNEMERS ALLEEN KOMEN, OF ONDER BEGELEIDING, EN OP WELKE MANIER? ZIJN HET MAKKELIJKE UREN?
- ★ **BETAALBAAR:** ZIJN ER FINANCIËLE DREMPELS? IS HET MOEILIK OM EEN SOCIAAL TARIEF AAN TE VRAGEN?
- ★ **BESCHIKBAAR:** IS ER VOLDOENDE STEUN OP MAAT? IS ER EEN VASTE BEGELEIDER OF VERTROUWENSPERSOON? WORDT ER GELUISTERD?
- ★ **BRUIKBAAR:** HELPT DE ACTIVITEIT DE DEELNEMERS? WAT VOOR INSpraak KRIJGEN ZE?
- ★ **BEGRIJPBAAR:** SNAPPEN DE JONGEREN WAAR ONDERSTEUNING MOGELIJK IS, WAT ER VERWACHT WORDT? IS HET TAALNIVEAU Aangepast AAN HEN?

Onthou ook dat een begeleider nooit hoeft te doen alsof ie alles weet of kan. Het kan net heel fijn zijn om af en toe iets nieuws te leren van de kinderen of jongeren zelf.

Leren

“Leren is niet het resultaat van lesgeven.
Leren is het resultaat van de activiteit van zij die leren”

(John Holt)

We zijn het er hopelijk allemaal over eens dat de vrijetijdssector veel te weinig middelen krijgt. Tegelijk zijn jeugdwerkers, sportclubs of kunstmakers niet altijd de beste pleitbezorgers voor hun sector. Hoeveel mensen denken er niet dat de vrijetijdssector er vooral is om kinderen en jongeren zich te laten amuseren, zonder meer? En als er bezuinigingen zijn, dan moeten kinderen maar wat meer spelletjes zelf organiseren, toch?

Niks mis met ons te amuseren, integendeel, maar gebeurt er niet véél meer in onze clubs en werkingen? En toch...aarzelen we vaak om onze activiteiten te zien als vormen van educatie of onderwijs, die ook op dusdanige wijze ondersteund zouden mogen worden door de overheid. Is het omdat we deze termen traditioneel gezien gelijkstellen met maffe klaslokalen, waar vooral níét gespeeld mag worden?

In dit hoofdstuk graven we wat dieper in de kracht van Niet-Formele Educatie, en toveren we enkele bekende leer-modellen en begrippen uit onze hoed. Want leren, dat gebeurt wel degelijk voortdurend in onze werking!

Niet-Formele Educatie en Levenslang Leren

Na de Tweede Wereldoorlog, werd onder meer in Frankrijk diep nagedacht over de rol van onderwijs en educatie in onze samenleving. De gruwelen van de oorlog die net voorbij was, werden mede gepleegd door mensen die wel degelijk goed 'geschoold' waren. Ze waren helemaal niet dom, maar schuwden tegelijk niet de terreur, de wreedheid en de ontmenselijking tegenover andersdenkenden.

Was er dan geen onderwijs-systeem mogelijk dat Europa en de wereld kon behoeven van een herhaling van deze nachtmerrie? Waar mensen onderwezen worden om kritisch, zelfverantwoordelijk en empathisch te zijn, en om resoluut neen te zeggen tegen oorlog en discriminatie?

In de decennia erna groeide ook binnen de Europese Raad een visie op Levenslang Leren, die Niet-Formele Educatie een gelijkwaardige plaats geeft naast meer Formele Educatie zoals de ons bekende scholen en universiteiten. Er is behoorlijk wat geld vrijgemaakt op Europees niveau om hierrond te werken en om de lokale, regionale en nationale overheden en de modale belastingbetaler te sensibiliseren om ook de niet-formele educatie binnen jeugd, sport en cultuur adequaat te ondersteunen. Een uitgelezen kans dus om onze sector, onze job of ons vrijwilligerswerk te verdedigen en hier voldoende ondersteuning voor te eisen!

Europa formuleerde inmiddels een aantal leerdoelstellingen of 'basiscompetenties' (zie verder) die belangrijk zijn om als kritische burgers in relatieve harmonie samen te kunnen leven en werken. Waar het Formele Onderwijs, de scholen, vooral uitblinken in de eerste drie competenties, is het vaak vanuit niet-Formele Educatie, dat de andere competenties kunnen worden aangepakt. Aan iedere organisatie om zelf te bekijken rond welke competenties zij wil en kan werken, en aan elke deelnemer om uiteindelijk zelf een aantal specifieke leerdoelstellingen te formuleren.

De acht basiscompetenties binnen de Europese visie op Levenslang Leren zijn:

- ✦ communicatie in de moedertaal
- ✦ communicatie in vreemde talen
- ✦ wiskundige competenties en basiscompetenties in wetenschap en techniek
- ✦ digitale competenties
- ✦ leren leren
- ✦ sociale en civiele competenties
- ✦ initiatiefnemen en ondernemingszin
- ✦ cultureel bewustzijn en expressie

Deze basiscompetenties worden in tal van documenten toegelicht. Zo vinden we onder ‘civic competencies’ enkele basiswaarden voor onze samenleving terug, zoals “kennis van de begrippen van democratie, rechtvaardigheid, gelijkheid, burgerschap en burgerrechten.” Kinderen en jongeren in precare omstandigheden ‘empoweren’, hen leren ageren tegen onrecht en uitsluiting, is volgens Europa dus geen gemiddel in de marge, maar een kerntaak bij het werken met deze groepen!

ROND WELKE VAN DE ACHT COMPETENTIES WERK JIJ ZOAL MET JE ORGANISATIE, AL DAN NIET BEWUST?

UIT DE PRAKTIJK. DE JONGEREN UIT EEN JONGLEERGROEP, WORDT GEVRAAGD OM EEN ORIGINEEL JONGLEERNUMMERTJE UIT TE DENKEN VOOR DE GROTE EINDSPEKTAKELSHOW VAN DE CIRCUSSCHOOL. ZE BEKIJKEN SAMEN MET DE LESGEVER ENKELE FILMPJES OP YOUTUBE, PIKKEN ER ENKELE ORIGINELE JONGLEERTRUUKS UIT, PROBEREN DIE UIT, LEREN ZE AAN ELKAAR EN BESLISSEN NA LANG OVERLEG OM ALS RODE DRAAD VAN DE JONGLEERSHOW HET THEMA ‘KOKEN’ TE KIEZEN. DE BEGELEIDER KOMT ENKEL TUSSEN WAAR GEVRAAGD. ZE FILMEN ELKAARS TRUUKS MET EEN SMARTPHONE EN GEVEN FEEDBACK AAN ELKAAR. HET EINDRESULTAAT IS EEN SPETTEREND JONGLEERNUMMER. TIJDENS HET PROCES WORDT WEL AAN VIJF OF ZES BASISCOMPETENTIES VAN LEVENSLANG LEREN GESLEUTELD, MET BEHULP VAN EEN AANTAL KERNKWALITEITEN ZOALS HIERONDER OPGESOMD.

Naast de acht basiscompetenties worden ook nog eens een aantal kwaliteiten opgesomd door Europa, onlosmakelijk verbonden met Niet-Formele Educatie. Deze zijn:

- ✦ kritisch denken
- ✦ creativiteit
- ✦ initiatief nemen
- ✦ problemen oplossen
- ✦ risico's inschatten
- ✦ besluitvorming
- ✦ constructief omgaan met gevoelens

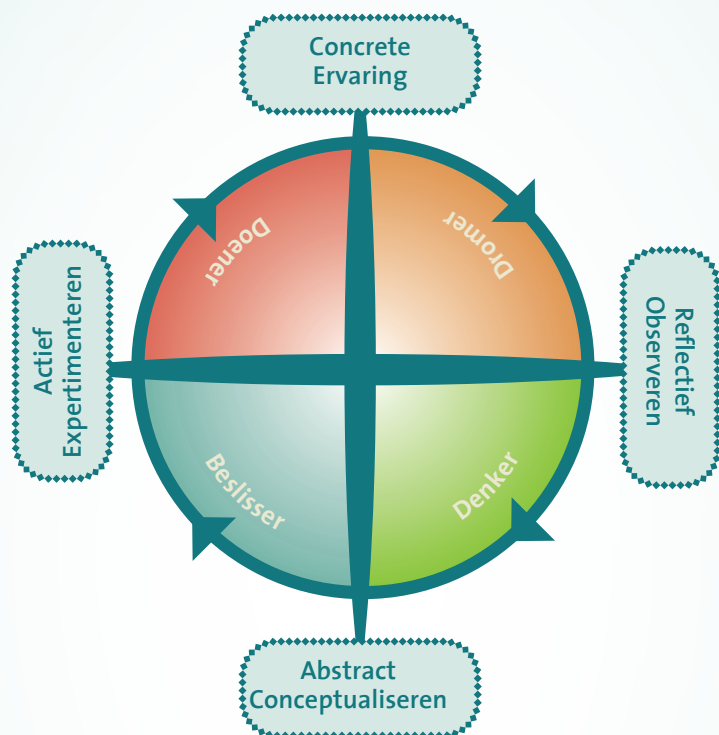
Een goeie jeugdwerker zal deze kwaliteiten zeker en vast willen aanwakkeren in zijn groep, en iedere deelnemer op weg zetten om zich verder te ontwikkelen, volgens eigen talenten en goesting. Ook wanneer we een kinderfanfare of frisbeeclub leiden zijn we bezig met bovenstaande competenties en kwaliteiten, willen of niet. Het kan dus geen kwaad om dit af en toe eens flink in de verf zetten naar de ondersteunende overheden toe. Want jeugdwerk - we kunnen het niet genoeg zeggen - is zoveel méér dan kinderen en jongeren 'bezighouden', of hen enkele technische vaardigheden bijbrengen.

Een veilige leer-context creëren

Persoonsgerichte educatie gaat ervan uit dat ieder mens uniek is, en op zoek naar een eigen leertraject. In sommige dingen zijn we goed, maar doen we niet graag. Andere dingen willen we heel graag doen, maar eigenlijk zijn we er niet zo goed in. Maar waar Talent en Goesting elkaar raken, in dingen die we dus graag doen én waar we goed in (kunnen) zijn, daar vinden we ons Element, zo leert ons de bekende pedagoog sir Ken Robinson. En wie haar of zijn Element vindt en dit verder op een eigen manier kan ontwikkelen, die groeit makkelijker op tot een krachtig en inspirerend mens. Als dat niet mooi is!

Leren kun je op vele manieren, en zoals hierboven aangehaald, zowel binnen formele, niet-formele en informele structuren. Ondanks de verscheidenheid, de verschillende leerkanalen en achtergronden van de deelnemers, merken we dat een Groep vaak dé uitgelezen manier is om te leren. Sleutelbegrippen hierbij zijn onder meer leerkanaal, leerstijl en 'container'.

Sommigen leren het liefst auditief, anderen meer visueel of motorisch, en nog anderen gebruiken hun gevoelens als belangrijkste leerkanaal. Een goeie begeleider kan tijdens een activiteit de verschillende leerkanalen aanspreken, er ervoor zorgen dat de deelnemers geregeld kunnen horen, zien, bewegen en voelen.

Psycholoog David Kolb maakte de wereld duidelijk dat er verschillende “leerstijlen” zijn. Om iets bij te leren, vertrekken sommigen het liefst vanuit de onmiddellijke ervaring, anderen vanuit de reflectie hierover, nog anderen vanuit de verklarende theorie of vanuit actief experimenteren met opgedane inzichten. Een ideale leercontext zorgt dat er aan deze verschillende leerstijlen gedacht wordt bij het ontwerpen van een activiteit of vorming.

Het Leercyclus-model van Kolb heeft intussen bewezen dat het een blijvertje is: overal ter wereld wordt zij gehanteerd, en misschien binnenkort ook wel in jouw werking.

‘Direct Education’-pedagoog George Lakey introduceerde het begrip “container”, om te duiden op het creëren van een veilige leeromgeving, waar deelnemers zich ver-

bonden voelen met elkaar, bekrachtigd worden, van elkaar leren, en gestimuleerd worden om “zichzelf te zijn, in plaats van zich voor te doen als ‘de goede leerling’, zodat authentieke nieuwsgierigheid naar boven kan komen”.

UIT DE PRAKTIJK: EEN GOEIE LEER-OMGEVING OF ‘CONTAINER’ CREËREN, IS SOWIESO INTERESSANT VOOR GELIJK WELKE ACTIVITEIT. IN ONS CIRCUSATELIER LETTEN WIJ ONDER MEER OP VOLGENDE EXTRA ELEMENTEN:

- ★ IS ER VOLDOENDE RUIMTE EN MATERIAAL AANWEZIG VOOR DE GROEP?
- ★ KUNNEN WE ERVOOR ZORGEN DAT ER GEEN POTTENKUIKERS BIJ DE ACTIVITEIT ZIJN (BIJVOORBEELD NIEUWSGIERIGE OUDERS, OF KWEBBELENDE, STARENDE, NIET-ACTIEVE LEERKRACHTEN, HULPVERLENNERS OF BEGELEIDERS)?
- ★ IS ER NIET TEVEEL VISUELE OF AUDITIEVE AFLEIDING?
- ★ KUNNEN WE AAN HET BEGIN VAN DE ACTIVITEIT IEDEREEN IN EEN KRING BIJEBRENGEN EN RUSTIG HET VERLOOP VAN DE ACTIVITEIT SCHETSEN EN ENKELE BASISAFSPRAKEN MAKEN?
- ★ ZORGEN WE AAN HET BEGIN VOOR ENKELE LEUKE SPELLETJES, TENEINDE OVERTOLLIGE ENERGIE OF ONRUST TE KUNNEN KANALISEREN EN ELKEEN ZICH IN STAAT TE STELLEN TE FOCUSSEN EN ZICH OP 'T GEMAK TE VOELEN? DUURT DE ACTIVITEIT LANGER DAN EEN UUR, DAN IS HET BELANGRIJK OM AF EN TOE VOOR ONTLADING EN ONTSPANNING TE ZORGEN, EN DE AANDACHTSBOOG NIET TE LANG TE MAKEN.
- ★ ZORGEN WE ERVOOR DAT ER EEN VAST BEGIN- EN EINDMOMENT IS VOOR IEDEREEN SAMEN?
- ★ LETTEN WE EROP OM TIJDENS EEN INTENS PROJECT NIET ZOMAAR NIEUWE DEELNEMERS TOE TE LATEN?
- ★ PROGRAMMEREN WE OOK TIJD EN RUIMTE VOOR INDIVIDUELE OF SUBGROEP-MOMENTEN?
- ★ ZORGEN WE OOK VOOR VOLDOENDE “FAAL-PLEZIER” ZODAT DEELNEMERS ZICH NIET GEREMD VOELEN OM VAARDIGHEDEN UIT TE PROBEREN? IN ONS CIRCUSATELIER HOUDEN WE NIET OP OM TE VERTELLEN DAT WE ENKEL ÉCHT KUNNEN LEREN ALS WE VÉÉL ‘FOUTEN’ DURVEN MAKEN. OF, ZOALS EEN OUDE ZEGSWIJZE LUIDT: “HET VERSCHIL TUSSEN EEN MEESTER EN EEN BEGINNELING? EEN MEESTER HEEFT MEER GEFAALD, DAN EEN BEGINNELING OOIIT GEPROBEERD HEEFT”. NAH!

De Zone van de Naaste Ontwikkeling

De Russische educatie-pionier Lev Vygotsky kwam meer dan tachtig jaar geleden al op de proppen met het begrip “Zone van de Naaste Ontwikkeling”. Daarbij onderscheidt hij drie ‘zones’ bij de zich ontwikkelende leerling. Er is de ‘comfortzone’ van vaardigheden en kennis die de leerling al beheerst en zelfstandig kan gebruiken. Er is de zone van vaardigheden en kennis waar de leerling nog niet en misschien nooit bij kan, ook niet met ondersteuning. Tenslotte is er de ‘zone van de

naaste ontwikkeling’, een gebied van kennis, inzichten en vaardigheden dat bereikbaar is voor de lerende, mits een aangepaste ondersteuning door een meer ervaren iemand.

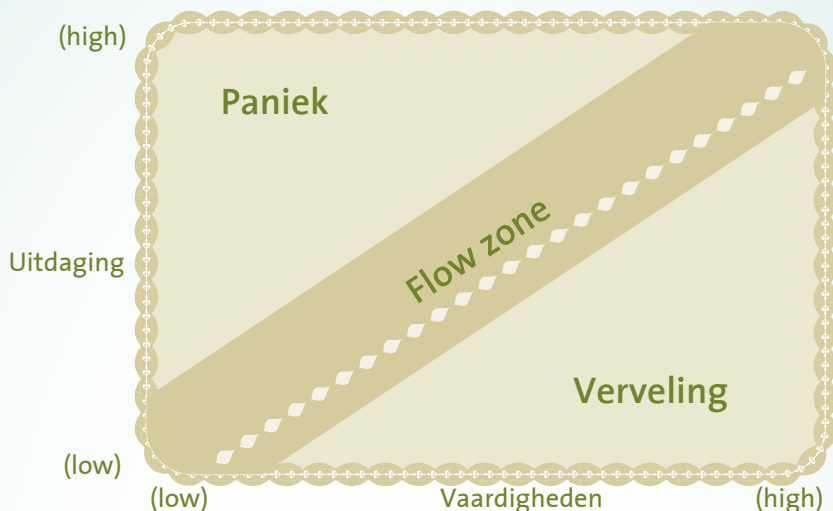
Het bestek van deze brochure is uiteraard te kort om diep in te gaan op deze theorie. Maar graag geven we toch enkele kerngedachten mee.

ZORGEN WE ERVOOR DAT WE ONZE DEELNEMERS NIET OVERSCHATTEN EN LATEN PANIKEREN BIJ HET GEVEN VAN OPDRACHTEN? KUNNEN WE HEN OP DE JUISTE MANIER WAT DUWTJES IN DE RUG GEVEN, BIJVOORBEELD DOOR HET GOEIE VOORBEELD TE GEVEN, RUIMTE EN TIJD TE LATEN OM TE LEREN MET VALLEN EN OPSTAAN, OF DE AAN TE LEREN VAARDIGHEDEN STAP VOOR STAP TE ONTLEDEN?

VYGOTSKY HERINNERT ER ONS AAN, DAT HEEL WAT KENNISVERWERVING HET RESULTAAT IS VAN ‘PEER EDUCATION’, WAARBIJ LEEFTIJD- OF GROEPSGENOTEN JONGEREN VAAK MAKKELIJKER KUNNEN AANZETTEN TOT ONTWIKKELING EN LEREN, DAN EEN MEER ERVAREN EN OUDERE BEGELEIDER. LATEN WE NIET VERGETEN DAT EEN BEGELEIDER OVER HEEL WAT PRIVILEGES BESCHIKT (OUDER, STERKER, VERBALER, MEER ZELFVERTROUWEN, ...) DIE JONGE DEELNEMERS OOK KUNNEN AFSCHRIKKEN OF DOEN DICHTKLAPPEN. HET PROGRAMMEREN VAN KLEINERE GROEPJES OF DUO’S TIJDENS JE ACTIVITEIT, KAN MEER RUIMTE GEVEN VOOR ONGEDWONGEN PEER EDUCATION OP MAAT, EN ZORGT VOOR MEER INDIVIDUELE ONTWIKKELINGSKANSEN.

IEDEREEN CONTENT!

De Psychologie van de Optimale Ervaring oftewel het Flow-model

Eén van onze favoriete leermodellen werd bedacht door de Hongaars-Amerikaanse psycholoog (even ademhalen) Mihaly Csikszentmihalyi, geboren in 1934, enkele maanden na de dood van Vygotsky.

Deze grondlegger van de Flow-psychologie, borduurt verder op de zone van de naaste ontwikkeling, en hoe!

De man interviewde tal van mensen die in hun eigen vakgebied topprestaties leverden: kunstenaars, sportmensen, schaakkampioenen, enz. Hij vroeg zich af hoe zij in korte tijd zoveel kennis en vaardigheden konden opdoen, en welke factoren in hun leerproces hen hiertoe in staat stelden. Hij kwam vervolgens tot de vaststelling dat er heel wat parallellen waren in hun ervaringen. En wat nog mooier is; het Flow-model dat hieruit voortvloeide levert ons een mooie checklist op voor onze eigen activiteiten en het scheppen van een aangepaste leer-omgeving.

Hij begint met een as waarbij de aan te leren vaardigheden geplaatst worden tegenover de uitdagingen waar men voor staat. Zijn de uitdagingen te pover, dan komt men al gauw in de Zone van de Verveling terecht; zijn de uitdagingen te zwaar, dan lonkt de Paniekzone. Aan de leerlingen én hun begeleiders om te zorgen dat de uitdagingen aangepast zijn aan de verworven vaardigheden, en vice versa, zodat zij zoveel mogelijk in de Flowzone kunnen vertoeven, en als het ware spelenderwijs en zonder zorgen of zware inspanningen kunnen bijleren.. Een kind dat nog maar

net een muziekinstrument leert spelen, zet je niet meteen op een podium, maar je wacht er ook geen tien jaar mee. In beide gevallen is de kans zeer reëel dat de leerling er de brui aan geeft, ondanks diens initiële goesting en talenten.

Dit model is toepasbaar in heel wat sectoren. En ieder van ons herinnert zich hopelijk dat heerlijke gevoel wanneer je zelf in een 'flow' zit, bij het aanleren van om het even wat, zelfs het schilderen van je muur, het leren fietsen of het snappen van algebra.

Volgens Csikszentmihalyi wordt het gevoel van Flow gekenmerkt door ten minste een aantal van de volgende acht kenmerken:

1. Men heeft een duidelijk doel voor ogen;
2. Er is voldoende concentratie mogelijk;
3. Men merkt een tijdelijk verlies van zelfbewustzijn - men gaat volledig op in de activiteit en vergeet even zichzelf (en haar of zijn zogenaamde beperkingen);
4. Er is een verlies van tijdsbesef - de tijd vliegt als het ware voorbij;
5. Directe feedback is mogelijk: succes en falen ten aanzien van de activiteit zijn onmiddellijk duidelijk, zodat men het eigen handelen direct kan aanpassen;
6. Er is een evenwicht tussen de eigen vaardigheid en de uit te voeren activiteit: de bezigheden zijn heel uitdagend, maar nét niet te moeilijk om met succes uit te voeren;
7. Er is een gevoel van persoonlijke controle over de situatie of activiteit;
8. De activiteit is intrinsiek belonend, bijvoorbeeld erg leuk.

DE VOLGENDE KEER DAT EEN DEELNEMER AAN JE ACTIVITEIT EEN OPDRACHT TE 'MOEILIK' OF TE 'STOM' VINDT, OF DICHTKLAPT, ZOU HET WEL EENS KUNNEN DAT AAN BEPAALDE RANDVOORWAARDEN NIET VOLDAAN IS.

IS HET DOEL VAN DE OPDRACHT DUIDELIJK GENOEG? KAN DE DEELNEMER ZICH VOLDOENDE CONCENTREREN? KRIJGT DE DEELNEMER VOLDOENDE FEEDBACK OF POSITIEVE BEKRACHTIGING TIJDENS DE ACTIVITEIT OF HET LEERPROCES? GELOOFT DE DEELNEMER DAT HET ÜBERHAUPT MOGELIJK IS OM TE SLAGEN IN DE OPDRACHT? EN BOVENAL: ZORG JE ERVOOR DAT IEDERE DEELNEMER NET VOLDOENDE WORDT UITGEDAAGD?

Differentiatie zal nodig blijken, willen we iedereen gemotiveerd houden!

UIT DE PRAKTIJK. CIRCUSBEGELEIDER EN ARTIEST HANS VANWYNSBERGHE: “IN EEN JONGLEERLES WAARIN WE BIJVOORBEELD VERSCHILLENDE WOPEN EN VANGSTEN LEREN, GEBUIK IK EEN GEVARIIEERDE MOEILIKHEIDSGRAAD. BIJ DE STERKEN OF MEER GEVORDERDEN WORDT EEN MAKKELIJKE TRUUK ONMIDDELIJK GEVOLGD DOOR EEN MOEILIJKE. DE MINDER STERKEN PROBEREN DE MAKKELIJKE, EN WIE HET KAN KRIJGT OOK DE MOEILIJKE TRUUK OP ZIJN BORD. DAARNA GA IK NAAR EEN VOLGENDE OEFENING EN

IK SLA DE MOEILIJKE TRUUK DUS OVER VOOR DE MINDER STERKEN. EEN VOLGENDE STAP IS DE KINDEREN ZELF DE OPDRACHTEN LATEN VERZINNEN: “HOE EN WAAR ZOU JE EEN JONGLEERBAL NOG KUNNEN OPVANGEN?” ZO KAN IEDER KIND OPDRACHTEN OP ZIJN OF HAAR EIGEN NIVEAU BEDENKEN EN PROBEREN. DOOR BIJ DEZE OEFENING OOK NOG EENS DE JONGEREN HUN NIEUWE TRUUK TE LATEN SHOWEN (“WAAW, KIK EENS ALLEMAAL WAT DIEGO GEVONDEN HEEFT”), BOUW JE ONDERTUSSEN OOK OP NAAR EEN TOON-MOMENT.

Niemand kan mooier verwoorden wat de uiteindelijke einddoelstelling is van educatie, dan de alomgekende pedagoog Paolo Freire:

“Educatie functioneert ofwel als een instrument om de jongste generatie in te passen in de logica van het huidige systeem en om conformiteit te creëren, ofwel wordt het het beoefenen van vrijheid door mannen en vrouwen, het kritisch en creatief leren omgaan met de realiteit, en het ontdekken hoe deel te nemen aan de transformatie van hun wereld.”

Onderzoek van de laatste jaren toont aan dat sommige mensen zich eerder een groei- of leer-identiteit aanmeten, en anderen meer een vastgeroeste identiteit.

Deze laatste hoor je geregeld uitleggen “dat ze dat nu eenmaal niet kunnen” of “dat ze nu eenmaal zo zijn”. De eerste groep antwoordt daarentegen eerder “nog niet” wanneer gepeild wordt naar kennis, inzicht of vaardigheden waar ze niet over beschikken. Uiteraard zijn de kindertijd en de rol van ouders en omgeving zeer belangrijk in het ontwikkelen van de identiteit. Mensen met een ‘leer-identiteit’ stoppen noch zichzelf, noch anderen vlug in een hokje of categorie, en zijn daardoor over het algemeen ook heel wat toleranter naar anderen toe. En ze leren uiteraard makkelijker.

Alice en David Kolb deden rond de leer-identiteit heel wat onderzoek en besluiten onder meer:

“De Weg van het Leren gaat om het benaderen van levenservaringen met een leer-attitude. Het veronderstelt een diep vertrouwen in je eigen ervaring en een gezonde scepsis over ontvangen kennis. Het vereist het perspectief van rustige reflectie en een gepassioneerd engagement om te ageren in de aanschijn van onzekerheid. De Weg van het Leren is niet de makkelijkste manier om het leven te benaderen, maar uiteindelijk is het de meest verstandige. Andere manieren van leven trachten ons te verleiden met een onmiddellijke maar schadelijke bevrediging. De weg van het Dogma, de weg van de Ontkenning, de weg van de Verslaving, de weg van de Onderwerping en de weg van de Gewoonte; allen beloven redding van onzekerheid en pijn. Met als nadeel dat we terecht komen op een pad dat we zelf niet langer onder controle hebben. De Weg van het Leren vereist een opzettelijke inspanning om nieuwe kennis te scheppen in het aanschijn van onzekerheid en falen, maar opent de weg naar nieuwe, bredere en diepere horizonten van ervaring. Leren is intrinsiek belonend en empowerend, brengt nieuwe ervaringen en nieuwe gebieden van meesterschap.”

(“On Becoming a Learner: The Concept of Learning Identity” - Alice Kolb and David Kolb)

De circushand van Reg Bolton

Circuspedagoog Reg Bolton presenteerde de mensheid een bijzonder handig model: de Hand van Bolton. Hiermee wou hij enerzijds aantonen waarom circus het antwoord kan zijn op een aantal fundamentele menselijke basisbehoeften. Anderzijds is het een mooie check-list voor groepswerkers die zich niet met circus bezighouden, om na te gaan of hun eigen groepsactiviteit wel aantrekkelijk en uitdagend genoeg is. Wie de circushand hanteert in zijn of haar eigen organisatie, maakt er bijna onvermijdelijk een opener en toegankelijker werking van.

Plezier

De handpalm (waar peuters graag in gekriebeld worden) staat voor Plezier, Lachen, Spelen.

Sommige begeleiders zijn zo gefixeerd op een goeie orde en discipline, of op de doelstellingen van de activiteit, dat ze plezier wat achterwege laten. En dat plezier geldt zowel voor de deelnemers als voor de begeleiders.

Een groep waarin met zijn allen geregeld oprecht gelachen kan worden, is een groep waarin men 'zichzelf' kan zijn en van waaruit het makkelijkst wederzijds vertrouwen en gemeenschap groeien. De begeleider hoeft daarvoor helemaal niet de clown uit

te hangen of de groep te entertainen. In een ‘veilige’ groep, zal lachen en plezier maken heel spontaan gebeuren.

Maar meer nog is het delen van een glimlach de beste manier om bruggen te slaan tussen diverse groepen, om privileges te overstijgen en tot ware ontmoeting te komen tussen mensen van diverse pluimage. Samen lachen = diversiteit in actie!

IS ER GENOEG RUIMTE VOOR PLEZIER IN JE ACTIVITEITEN INGEPLAND?

UIT DE PRAKTIJK. EEN AMUSANT ‘ENERGIZER’-SPEL OM TE SPELEN, IS KAT EN HOND (EN HEEL WAT VARIATIES HIEROP). ZOWEL LEUK VOOR KINDEREN, ALS VOOR VOLWASSENEN, MAAR ENKEL VOOR ZIJ DIE GOED TER BEEN ZIJN, EN ER ZIN IN HEBBEN. WIE AAN DE KANT BLIJFT, KAN GEVRAAGD WORDEN OM TOE TE ZIEN OP DE ‘FAIR PLAY’. WAT JE NODIG HEBT, IS EEN PROPERE OPEN RUIMTE. ALLE DEELNEMERS ZETTEN ZICH OP HANDEN EN KNEIËN. EEN KLEIN AANTAL DEELNEMERS WORDT GEVRAAGD OM ‘HOND’ TE ZIJN, EN DE GROTE MEERDERHEID ‘KAT’. BEIDE DIERSOORTEN OEFENEN HUN DIERENGELUID. DAARNA TRACHTEN DE BLAFFENDE HONDEN DE MIAUWENDE KATTEN TE TIKKEN OP EEN VOORAF AFGESPROKEN LICHAAMSDEEL (BIJV VOETEN, RUG). GETIKTE KATTEN STOPPEN MET MIAUWEN, EN WORDEN OOK EEN HOND, DIE VERVOLGENS DE RESTERENDE KATTEN MEE TRACHT TE TIKKEN. HET SPEL IS VOORBIJ WANNEER ER GEEN KATTEN MEER ZIJN.

Zelf-expressie

De wijzende wijsvinger staat voor zelf-expressie, identiteit en Tonen. De zinsnede die circuslesgevers in hun loopbaan wellicht het meest horen is: “Kijk naar mij!”

Wanneer we in een nieuwe groep zitten, of ons niet echt op ons gemak voelen in een gekende groep, verdwijnen we graag in de massa. Nochtans heeft ieder van ons een eigen identiteit, en is het ook belangrijk om die af en toe te kunnen tonen, zonder gevaar van uitgelachen of genegeerd te worden. Hier spelen begeleiders een cruciale rol.

Niet enkel de sterksten en slimsten verdienen de waardering van de groep, maar echt wel iedereen. En daar zijn heel wat trুকjes voor. Je kunt als groepswerker ervoor zorgen dat iedere deelnemer publiekelijk positief bekrachtigd wordt,

kinderen kunnen af en toe iets voortonen aan de rest van de groep (niet enkel de haantje-de-voorstel!), en activiteiten kunnen gedifferentieerd worden, waardoor kinderen makkelijker worden 'gezien' in kleinere groepjes en ook kunnen uitblinken in die dingen waar ze echt goed in zijn.

ZORGEN WE ERVOOR DAT IEDEREEN TIJDENS EEN ACTIVITEIT 'GEZIEN' KAN WORDEN, KAN 'SCHITTEREN' OF IETS VAN ZICHZELF KAN TONEN AAN DE GROEP, HOE KLEIN OF ONBENULLIG OOK? HOE ZOU JE ZELF ZIJN ALS DEELNEMER? SOMMIGEN HEBBEN HIER SOWIESO HET ZELFVERTROUWEN VOOR EN NEMEN DESNOODS ONGEVRAAGD WAT RUIMTE IN. ANDEREN WACHTEN LIEVER AF TOT DAAR EEN MOGELIJKHEID VOOR GECE-EERD WORDT.

Wanneer bepaalde activiteiten in die mate competitief zijn, dat je op voorhand al zo'n beetje kunt voorspellen wie de klassieke 'winners' en 'losers' zullen zijn, dan zit er iets grondig mis. Want niemand is graag opnieuw en opnieuw de verliezer. Wat richt dit aan met het zelfbeeld van die deelnemers? Welke status' krijgen ze hierdoor toebedeeld in de groep?

UIT DE PRAKTIJK. CIRCUSATELIERS HEBBEN NIET ENKEL EEN RIJK UNIVERSUM AAN TECHNIEKEN EN MATERIAAL OM ELKEEN TE DOEN SCHITTEREN, MAAR DAARENBOVEN IS HET INHERENT AAN DE CIRCUSDISCIPLINE OM BIJ LANGERE PROJECTEN TOE TE WERKEN NAAR EEN KLEIN STUKJE VOORSTELLING. HOEWEL EEN VOORSTELLING VOOR ECHT PUBLIEK (FAMILIE, BUREN, KLASGENOTEN OF VRIENDEN) MET DE NODIGE SPANNING EN ZENUWEN GEPAARD GAAT, KUNNEN DE ONTLADING EN FIERHEID ACHTERAF ENORM ZIJN. VOOR SOMMIGE DEELNEMERS IS HET AL VOLDOENDE OM AAN EEN NUMMERTJE TE WERKEN EN EVEN EEN PODIUMERVARING TE HEBBEN. MAAR VOOR EEN DEEL ONDER HEN IS DEZE VORM VAN ACTIEVE KUNSTBELEVING VÉÉL MEER DAN DAT. KUNST WORDT VOOR HEN DAN EEN INSPIRATIEBRON EN SOMS RICHTSNOER OM HUN LEVEN MEER DIEPGANG EN ZIN TE GEVEN. MAAR VOOR DE MEESTE KINDEREN BLIJFT HET EEN LEUKE AMATEUR-ERVARING. UITERAARD IS HET AAN DE BEGELEIDERS OM ERVOOR TE ZORGEN DAT DE KINDEREN NOOIT IN DE PANIEK-ZONE GERAKEN, EN DAT ZE BESEFFEN DAT FOUTJES MAKEN OP EEN PODIUM NET HEEL CHARMANT KAN ZIJN.

Niet iedere discipline leent zich tot het maken van een voorstelling of tot het verminderen van het competitieve element, maar ervoor zorgen dat iedereen af en toe iets kan Tonen in de groep, dat moet toch kunnen? De zwaarlijvige verdediger van kindervoetbalploeg FC de Kampioentjes zal nooit een topscorer worden, maar heb je 'm al eens de 'moonwalk' zien doen? En hun slome keeper laat misschien wat veel goals binnen, maar zijn moppen zijn de beste. Tonen kan ook heel wat vormen hebben. Een vaardigheid tonen in het midden van een cirkel, een foto maken of filmpje op een gesloten Facebookgroep posten, of gewoon als begeleider de groep attent maken op de kwaliteiten van een deelnemer.

Risico's nemen

De middenvinger steekt er bij de meesten onder ons wat bovenuit, en wordt dan ook het makkelijkst gekwetst en omzwachteld, althans in de circuswereld. Deze gevaarlijke vinger staat voor risico, avontuur, durf en rebellie.

Wie een jaar circusles volgt zonder één blauwe plek of schaafwondje, die heeft zich wellicht niet helemaal ingezet. Er komt maar zelden een dokter aan te pas, maar heel af en toe is dit het geval. Net zoals bij turnen, voetbal, judo, de scouts of gelijk welke andere 'toffe' jeugdwerking of sportclub. Een compleet 'veilige' leefomgeving bestaat niet, en dat is maar goed ook.

Wie in zijn jeugd teveel beschermd wordt tegenover gevaar, hetzij door de ouders, leerkrachten of GAS-boetes, die gaat bijna onvermijdelijk op zoek naar risico's. Wie niet af en toe op een fijne en verantwoorde manier de adrenaline door de aderen voelt stromen, die zoekt wellicht andere 'kicks' op via allerlei ongein, roesmiddelen, pestgedrag, kleine criminaliteit of seksuele spanning op veel te jonge leeftijd.

UIT DE PRAKTIJK. EEN UITSTEKENDE MANIER OM OVERLASTJONGEREN VAAK RUSTIGER TE KRIJGEN, IS HEN EEN TRAMPOLINE UIT TE LENEN OM GEVAARLIJKE SALTO'S MEE TE MAKEN, OF HEN EEN WORKSHOP PARKOUR AAN TE BIEDEN. DEZE JONGEREN ZITTEN VAAK MET ZOVEEL SPANNING IN HUN LIJF, VAAK VER- OORZAAKT DOOR HUN PRECAIRE LEVENSONSTANDIGHEDEN, DAT ZE SOWIESO MANIEREN NODIG HEBBEN OM DIE SPANNING TE ONTLADEN, OOK AL LEVEN ZE MIDDEN IN DE STAD. EN ALS ER GEEN THERAPEUT IN DE BUURT IS, DAN KUNNEN TWINTIG SALTO'S, HET LIEFST MET EEN DESKUNDIGE BEGELEIDER ERBIJ, OOK AL WAT STOOM VAN DE KETEL HALEN.

Uiteraard kunnen heel wat andere 'urban arts' en andere sporten en spelen ook voor deze ontlading zorgen; maar nog te vaak zit daar het competitieve en hoogdrempelige element wat in de weg. Het laatste wat jongeren onder stress willen, is nogmaals het risico te lopen om zich publiekelijk een 'loser' te voelen...

Wanneer circuslesgevers bezig zijn, zien ze vaak ouders met een bang hart kijken hoe hun kind de trapeze of ton beklimt, zich klaarmaakt voor een salto of een menselijke piramide van drie hoog bestijgt. Het vreemde is, dat er met deze openlijk gevaarlijke technieken, bijna nooit een ongeluk gebeurt. Het gevaar zit hem meestal in de kleine hoekjes, die worden ingeschat als ongevaarlijk. Een doekje op de grond waar men over uitglijdt, een veiligheidsmat waar men de teen aan verstuikt, een onschuldig lijkende jongleerring die op het hoofd van een ander terechtkomt. Risico's leren inschatten is één van de belangrijkste kwaliteiten binnen Niet-Formele Educatie (zie hoger). Neem het gevaar en avontuur dan ook niet weg bij kinderen en jongeren, maar leer ze er op een verantwoorde manier mee omgaan. En doe zelf ook af en toe nog eens (gecontroleerd) wild of gedraag je een beetje anders, tegen de sociale verwachtingen in... We hebben er allemaal nood aan, willen we scherp blijven staan in het leven.

En uiteraard doen we geen ‘domme’ dingen. Circuslessen worden steeds begonnen met enkele opwarmingsoefeningen of spelletjes, en er heerst een stevig veiligheidsbeleid in de circus-school, waar risico’s zo correct mogelijk worden ingeschat. De rest is de verantwoordelijkheid van de deelnemers zelf.

IS ER VOLDOENDE UITDAGING EN AVONTUUR TE BELEVEN TIJDENS JOUW ACTIVITEITEN? MAG HET ER AF EN TOE AL EENS WAT ‘GEVAARLIJKE’ AAN TOE GAAN?

Hard werken

Onze dikke duim verwijst naar de nood aan hard werken, doorzetten, zich ontwikkelen, weg van de comfortzone van het gekende. Zinnige vrijetijdsbesteding is niet steeds vrijblijvend, integendeel. Ook als je werkt met jeugd in precare situaties of mensen met beperkingen, houdt het geen pas de lat te laag te leggen, en bij de eerste scheet al een applaus te geven. Onderschat kinderen niet, waar ze ook vandaan komen. Vreugde en fierheid zijn zoveel groter wanneer iemand zichzelf kan overstijgen, enkele “self limiting beliefs” achterwege kan laten, en nieuwe kennis en vaardigheden kan ontwikkelen en laten zien aan ander. Dat verdient pas een applaus! Je maakt een werking niet steeds laagdrempeliger en toegankelijker door het vrijblijvender te maken. Kinderen willen net uitgedaagd worden, opdrachten vervullen, nieuwe dingen leren, ook al is er in het begin wat weerstand of angst voor het onbekende. Zoals hierboven al meermaals aangegeven is het net aan de jeugdwerker of begeleider om de kinderen niet in een paniekzone terecht te laten komen, en hen mee te begeleiden door moeilijker opdrachten of activiteiten. Vrijblijvendheid kan al gauw saai en vervelend worden, en dan krijg je veel sneller allerlei ongenie en conflictjes die worden uitgelokt.

Wat natuurlijk niet wil zeggen dat de boog altijd gespannen dient te zijn, of gelijk welke deelnemer steeds uitgedaagd wil worden. Bij bepaalde kinderen en jongeren in moeilijkheden is het soms inderdaad het beste hen gewoon een thuisgevoel of een 'niks moet, alles mag' gevoel te geven. Maar voor het grootste deel van de zinvolle vrijetijdsbesteding mag er best toch wat gewerkt, gevloekt en gezweet worden...

Of zoals ze elders zeggen: "No pain, no gain!"

EEN BOEIENDE OEFENING HIERROND IS OM EENS NA TE DENKEN HOE JIJ KINDEREN OF JONGEREN 'PRIJST' IN JE WERKING. WORDEN ZE GEPREZEN OM WAT ZE ZIJN ("JIJ BENT SLIM/STERK/LIEF/HANDIG!") OF OM DE MOEITE DIE ZE STEKEN IN HUN ACTIVITEIT ("WAAW! JIJ HEBT FLINK GEWERKT/HARD JE BEST GEDAAN! JIJ HEBT NIET OPGEGEVEN!").

UIT DE PRAKTIJK: EEN NIET ZO MAKKELIJKE GROEPSUITDAGING. DEZE OEFENING WORDT IN CIRCUSMIDDELS GEREGLD GEBRUIKT ALS KRING-AFSLUITMOMENT. IEDEREEN ZIT SAMEN IN EEN KRING, OP DE KNIËN. IEDER ZET DE TWEE HANDEN VOOR ZICH OP DE GROND MET DE DUIMEN TEGEN ELKAAR. NU WORDEN DE HANDEN NAAR VOREN GESCHOVEN TOT DE TWEE PINKEN DE PINKEN VAN DE BUREN RAKEN, EN ER ZO EEN GESLOTEN KRING VAN HANDEN ONTSTAAT. WANNEER DIT LUKT, IS HET DE BEDOELING OM VERVOLGENS DEZE GESLOTEN KRING LANGZAAM VAN DE GROND TE VERHEFFEN, STEEDS HOGER, ZONDER DE KRING TE BREKEN. DEZE OEFENING VEREIST EEN BEHOORLIJKE CONCENTRATIE EN INZET, WAARBIJ IEDER LID EVEN BELANGRIJK IS IN HET BEHOUDEN VAN DE LANGZAAM OMHOOGSTIJGENDE CIRKEL.

Verbeelding

Onze kleine, vaak vergeten en onderbenutte pink staat voor verbeelding, fantasie, dromen en creativiteit.

Hoe minder rigide regels en gedragsvoorschriften er gelden, hoe vrijer we ons kunnen voelen en hoe creatiever en authentiekter we ons durven gedragen. Af en toe eens de 'clown' spelen of een absurde, magische wereld mee creëren via verhalen, bewegingen, schmink of kostuums, werkt bevrijdend.

Binnen de circusateliers wordt dit element gretig ingezet. De circusgeschiedenis

leent zich dan ook bijzonder goed hiervoor, met haar klemtonen op verwondering en magie. Wie een tijdje bezig is in het circus, komt vaak terecht in een productie-groep of artistiek project, waar er samen wordt gebrainstormd, geëxperimenteerd en gecreëerd vanuit het niets. En ook wie enkel kijkt naar een circus- of andere creatieve voorstelling, activeert een stroom van verbeelding in haar of zijn hoofd.

Het nut van dergelijke 'passieve' cultuurparticipatie wordt nog veel te vaak onderschat. Binnen sociaal-artistieke praktijken legt men meestal de focus op het groei-proces van de actieve participanten, maar veel minder op de gunstige effecten die het project teweegbrengt bij het 'passieve' publiek. Het 'live' ervaren van een goeie voorstelling, temidden van een enthousiast publiek, kan een zeer intense belevenis zijn, waar spijtig genoeg maar een klein deel van de bevolking toegang tot neemt, of krijgt.

UIT DE PRAKTIJK. DE LAATSTE JAREN ZIEN WIJ EEN TENDENS WAARBIJ LOKALE CIRCUSATELIERS EEN IDEALE CONTEXT KUNNEN CREËREN OM DE CULTURELE COMPETENTIES VAN EEN BUURT TE VERHOGEN. ER ZIT ZOVEEL TALENT IN EEN BUURT, OOK EN MISSCHIEF VOORAL BIJ 'KWETSBAARDER' JEUGD, MAAR MEESTAL KRIJGEN ZE DE KANS NIET DIT TALENT OP

EEN POSITIEVE MANIER TE 'TONEN' AAN HUN LEEFOMGEVING (BEHALVE DAN MISSCHIEF AAN HUN VRIENDENGROEPJE). EEN CIRCUSRING OP EEN BUURTFESTIVAL HOEFT ZICH NIET TE BEPERKEN TOT TRADITIONELE CIRCUSVORMEN, MAAR KAN EVENZEER OPGEVROLIJKT WORDEN DOOR ENKELE STRAFFE PARKOUR-SALTO'S, EEN BEATBOXER OF BREAKDANCE ACT.

HET AANZWEGELEN VAN WAT MEER FANTASIE IN JE WERKING, KAN NATUURLIJK OOK VEEL MAKKE-LIJKER EN LAAGDREMPELIGER. KLEED JE SPELLETJES WAT IN, DOE 'N VERKLEEDKOFFER OF VERHALENBOEK MEE, MAAK SAMEN EEN ZEEPKIST, OF FANTASEER SAMEN MET DE REST VAN DE GROEP OVER WELKE ZOTTE JOB ZE LATER WILLEN BEOEFENEN, HOE HUN IDEALE SCHOOL ERUITZIET, OF ZOEK MET ZIJN ALLEN 50 TOE-PASSINGEN VOOR EEN PAPERCLIP. ALLES KAN!

Vertrouwen en Aanraking

“We leven samen omdat we een show maken; we maken geen show omdat we samenleven (...) We zijn niet verplicht om elkaar graag te zien om de voorstelling te doen werken, maar het is doordat we een voorstelling maken, dat we elkaar beginnen te bewonderen en respecteren.” (Guy Carrara van het Archaos-circuscollectief, geciteerd door Reg Bolton)

Onze ringvinger verwijst naar Vertrouwen, Samenwerken en Aanraking.

We leven in een overgeksualiseerde en tegelijk geïndividualiseerde samenleving waar wederzijdse aanraking binnen het werken met jongeren, al gauw wantrouwig wordt bekeken. Wie echter wat rondkijkt bij andere culturen, merkt dat aanraking meestal sterk gestimuleerd wordt. De meeste mensen willen zich verbonden voelen met elkaar, ook soms fysiek, en circus, maar evengoed tal van andere activiteiten, zijn een mooi excuus om elkaar te voelen, en zo heel wat burgerlijke

codes van afstand en vervreemding, overboord te kunnen gooien.

Veel belangrijker dan de fysieke nabijheid, is wellicht de psychische nabijheid, wanneer mensen intensief samenwerken, en wederzijds vertrouwen van groot belang is. Wanneer je elkaar echt nodig blijkt te hebben, verdwijnt de twijfel. Ieder heeft een eigen duidelijke rol en status, die erkend en gewaardeerd wordt door de groepsnorm. Veel meer heeft een mens niet nodig om zich even gelukkig en vrij van zorgen te voelen.

Samenwerken moet je leren, en is tegelijk een goeie oefening in sociale vaardigheden, in ware democratie en medemenselijkheid. We moeten met zijn allen leren omgaan met diversiteit en met conflicten, met geweldloze communicatie, zelfverantwoordelijkheid en verdraagzaamheid. We moeten de basismechanismen van groepsdynamica snappen, meer te weten komen over de wortels van machtsmisbruik en uitsluiting. Een bijwijlen moeilijk pad, maar onontbeerlijk willen we als samenleving niet steeds opnieuw vervallen in antidemocratische en gewelddadige tendenzen.

Of zoals Arnold Mindell het zo treffend beschrijft:

“Het scheppen van vrijheid, gemeenschap en levensvatbare relaties, heeft haar prijs. Het kost tijd en doorzettingsvermogen om te leren hoe we in het vuur van de diversiteit kunnen zitten. Het betekent gecenterd blijven temidden van moeilijkheden. Het veronderstelt dat we leren over kleine en grote organisaties, open stadsfora en intense straatmomenten. Als je leider of facilitator wordt zonder dit te leren, spendeer je misschien wel al je tijd aan het herhalen van de blunders van de geschiedenis.”

WORDEN ONDERLING VERTROUWEN EN AANRAKING GESTIMULEERD IN JOUW ACTIVITEITEN? HOE KUN JE DIT VOORUITHELPEN?

UIT DE PRAKTIJK: **BAMBI EN DE JAGER**. EEN GRAPPIGE OEFENING WAARBIJ MENSEN ELKAAR SPEELS EN SPONTAAN AANRAKEN. IEDEREEN STAAT IN ÉÉN CIRKEL, EN KIJKT ROND NAAR DE ANDERE DEELNEMERS. DE BEGELEIDER VRAAGT AAN IEDEREEN OM ÉÉN IEMAND ER MENTAAL UIT TE PIKKEN ZONDER JE KEUZE TE VERKLAPPEN AAN DE REST. DIE GEKOZEN PERSOON WORDT JOUW PERSOONLIJKE **BAMBI**, NAAR ANALOGIE VAN HET LIEFTALLIGE **DISNEY-HERTJE**. VERVOLGENS WORDT ER GEVRAAGD OM EEN TWEEDE PERSOON ERUIT TE PIKKEN, OPNIEUW ONOPVALLEND. DIE TWEEDE PERSOON IS DE **JAGER**. VERVOLGENS WORDT GEVRAAGD OM ZO SNEL MOGELIJK IN DE RUIMTE PLAATS TE NEMEN, TUSSEN **BAMBI** EN DE **JAGER** IN, ALS MENSELIJK SCHILD OPDAT DE **JAGER BAMBI** NIET ZOU DOODSCHIETEN. DE BEGELEIDER KAN BIJVOORBEELD AFTELLEN VANAF TIEN NAAR HET MOMENT WAAROP DE **JAGER** DAADWERKELIJK ZOU SCHIETEN. **WAT** VOLGT IS MEESTAL EEN HILARISCHE BEWEGING VAN MENSEN DIE ZICH TUSSEN EN NAAST ELKAAR TRACHTEN TE WRINGEN, IN EEN WANHOPIGE POGING OM 'HUN' **BAMBI** TE REDDEN. **OPGEPAST**: DIT KAN EEN KLEIN BEETJE RUW ZIJN, AFHANKELIJK VAN DE GEDREVENHEID EN DIERENLIEFDE VAN DE DEELNEMERS. EEN IETS RUSTIGER VARIATIE HIEROP, WAARBIJ DEELNEMERS MAKKELIJKER TE HOEKEN VAN DE RUIMTE OPZOEKEN EN HARDER RONDLOPEN, IS OM ALLEN EEN **JAGER** EN EEN **MENSELIJK SCHILD** TE KIEZEN, EN ZELF **BAMBI** TE SPELEN, EN ZICH ZO TE BEWEGEN DAT HET **MENSELIJK SCHILD** STEEDS TUSSEN ZICHZELF EN DE **JAGER** STAAT.

Buurtcircus in de Brugsepoortwijk te Gent

Circusplaneet vzw bestaat al zo'n twintig jaar, en haar basis ligt al geruime tijd in de Brugse Poort, een oude arbeiderswijk in de befaamde "19e eeuwse gordel" van Gent. De Brugse Poort is een bruisende wijk, met iets meer dan 15.000 inwoners, waarvan zo'n 3600 jonger zijn dan 20 jaar. Zo'n twee derden van de jeugd heeft een migratie-achtergrond. Er leven meer dan 100 nationaliteiten dicht bij elkaar, armoede en werkloosheid liggen een flink stuk hoger dan het Belgische gemiddelde, en behoorlijk wat huizen zijn in slechte staat.

De wijk kent verschillende initiatieven op het vlak van jeugd, sport en cultuur, maar de vrijetijdsparticipatie bij jongeren met een migratie-achtergrond en/of jongeren met een maatschappelijke achterstelling, is laag. De jeugdwelzijnskoepel vzw Jong werkt met een aantal van die kinderen en jongeren, maar het reguliere jeugdwerk uit de buurt bereikt in haar dagelijkse werking eigenlijk maar een fractie van de lokale jeugd. Zo ook Circusplaneet vzw die, tot voor enkele jaren, voornamelijk middenklasse-kinderen van buiten de buurt aantrok, ondersteund door overtuigde ouders met zin, tijd en een budget voor vrijetijd.

De nood aan zinvolle en gestructureerde vrijetijdsbesteding in de Brugse Poort is groot, maar wordt onvoldoende ingevuld. De drempels ervoor zijn behoorlijk divers, en binnen dit bestek zullen we hier niet verder op ingaan, tenzij nog eens te verwijzen naar de 5 B's, waarbij we ons kunnen afvragen in hoeverre het vrijetijdsaanbod in een buurt voldoende Betrouwbaar, Betaalbaar, Bereikbaar, Beschikbaar en Begrijpbaar is.

Het reguliere vrijetijdsaanbod van Circusplaneet vzw heeft een succesvolle jaarformule, met wekelijkse lessen algemene of specifieke circustechnieken, die vele honderden kinderen, jongeren en ook volwassenen aantrekt, maar tegelijk bijzonder weinig kwetsbare jeugd uit de buurt. Het circusatelier ging dan ook op zoek naar andere formules, op maat van laatstgenoemden.

Allereerst sloeg Circusplaneet haar vleugels uit in de buurt, en legde contacten met relevante buurtpartners die met deze doelgroep werken. Zo passeerde zij onder meer langs het Buurtteam, Bredeschool Brugse Poort, mobiel jeugdwerk van vzw Jong, en de brugfiguren van de verschillende scholen in de buurt.

Eén van de doelstellingen van Bredeschool en Brugfiguren, is om kinderen uit de scholen kennis te laten maken met het vrijetijdsaanbod in de buurt, en hen indien mogelijk, door te verwijzen naar het reguliere aanbod.

Circusplaneet kwam tot de vaststelling dat scholen een perfecte partner kunnen zijn, omdat zij nu eenmaal alle mogelijke kinderen uit de buurt bereiken, maar dat tegelijk een doorverwijzing naar het bestaande aanbod vaak niet werkt: dit aanbod is meestal al volgeboekt, vereist een wekelijks engagement van een bijna volledig schooljaar, en de meeste kinderen of hun ouders hebben hiervoor een koudwater-vrees. Circusplaneet koos dan ook voor een 'getrapt' systeem, waar kinderen stap voor stap kennis konden maken met circusactiviteiten. Zij merkte ook al gauw dat heel wat brugfiguren en onderwijzers heel enthousiast waren over dit nieuwe aanbod op maat.

Er werd geëxperimenteerd met verschillende werkvormen, zoals:

- ★ Circusinitiaties geven op school, in de turnles, of op een sportdag.
- ★ Vertellen en discussiëren over het circus in de klas, aan de hand van oude circusaffiches, foto's en het tonen van kleine traukjes.
- ★ Een klasje coachen om een circusnummertje te brengen op het schoolfeest.
- ★ Een mini-initiatie geven aan een wijkschoolklasje, op bezoek in de circuszaal.
- ★ Een circusles geven op school tijdens de middagpauze of in de avond-opvang.
- ★ Een reeks van 5 circuslessen geven voor een groepje geïnteresseerden uit één

of twee klassen, net na school, in de turnzaal van de school.

- ✦ Een reeks van 5 of 10 circuslessen geven voor een groep geïnteresseerden uit één of twee scholen, net na school, in de circuszaal. Hier zijn het de brugfiguren die de kinderen escorteren naar de circuszaal, en worden afspraken gemaakt met de ouders wie de kinderen komt oppikken of als ze zonder begeleiding terug naar huis mogen. Op het einde van de reeks worden ouders en familie uitgenodigd om een kleine voorstelling van hun kinderen-artiesten te komen bekijken, of om zelf eens circustechnieken uit te proberen, onder leiding van hun kinderen, broers of zussen.
- ✦ De kinderen en begeleiders van de Stibo's (buitenschoolse opvang) uitnodigen voor een buurtcircusfestival.
- ✦ Het openen van een wekelijkse Open Oefenruimte in de turnzaal van één school, waar vervolgens kinderen uit verschillende andere scholen terecht kunnen, onmiddellijk na schooltijd, en met mogelijkheid tot huiswerkbegeleiding en een gezond vieruurtje.

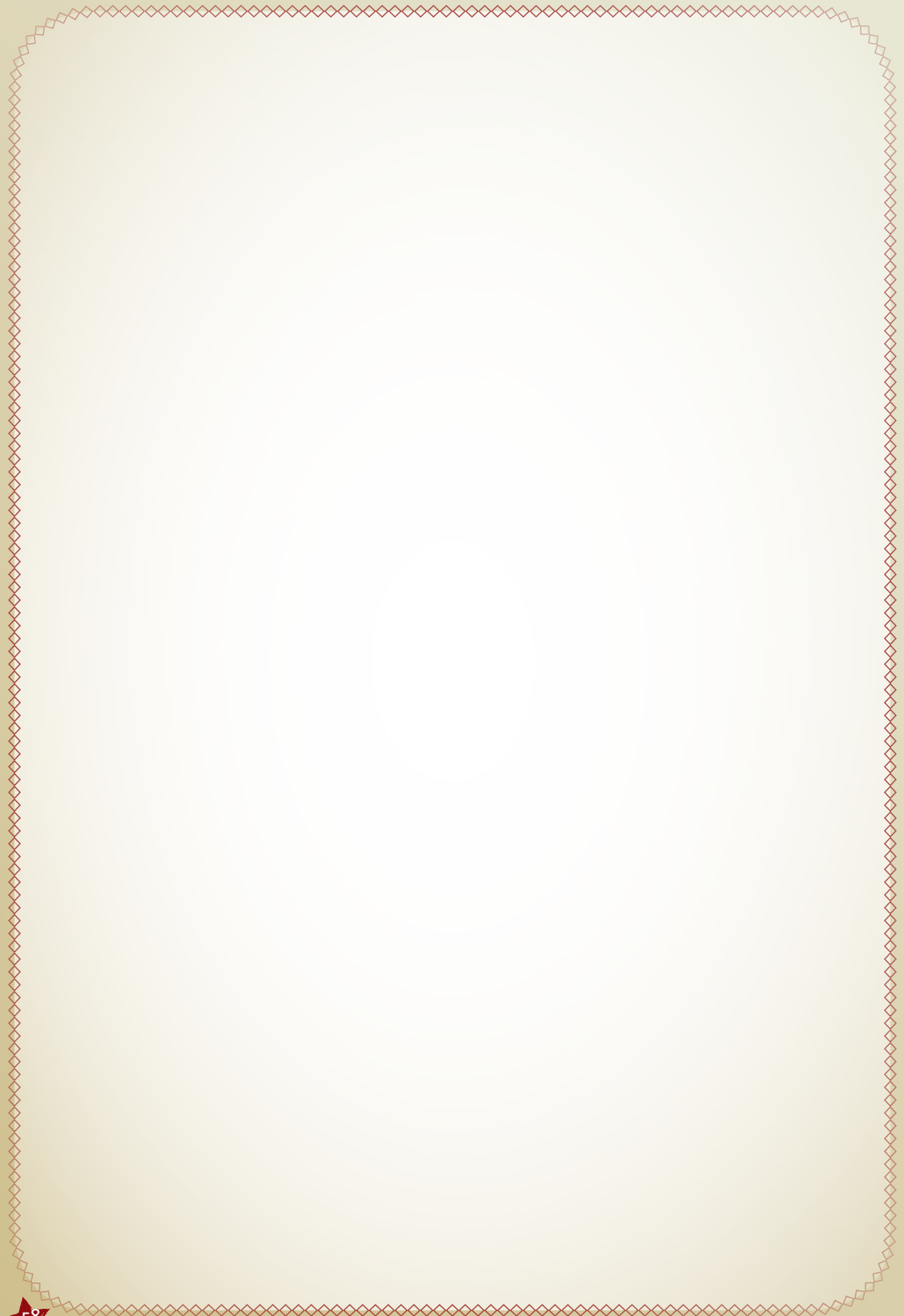
Ook met andere buurtpartners werden tal van formules uitgeprobeerd. Uiteraard steeds vanuit een diep respect voor de eigenheid van ieder kind, en rekening houdend met taalachterstand, motorische en cognitieve capaciteiten, ouders, enzoverder.

Keer op keer werd duidelijk dat, wanneer een vrijetijdsaanbod op maat wordt gecreëerd, in partnerschap met brugfiguren, jeugdwelzijnswerk, enzovoorts, en hier heel duidelijk wordt rond gecommuniceerd, kinderen uit alle mogelijke doelgroepen wel degelijk heel hard gemotiveerd kunnen zijn om hiervan te genieten. Met evenveel discipline, stiptheid, continuïteit en volharding als de minder kwetsbare kinderen!

Op dergelijk kruispunt ontmoeten de vrijetijdssector, het jeugdwelzijnswerk en het onderwijs elkaar, wordt een win-win-winsituatie gecreëerd, en wordt er heel veel van elkaar geleerd. Het potentieel is enorm, de goesting evenzeer. De muren mogen dus gerust verder gesloopt worden....

Uiteraard is dit voor Circusplaneet een moeizaam proces van vallen en opstaan. Maar... moeilijk gaat ook!

Uitsmijter

Wie vanuit een 'mainstreamdenken' de realiteit wil verankeren en vasthouden, spreidt een grauweid, verveling en onwaarschijnlijkheid tentoon, die iedere vorm van dynamiek en speelsheid verliest en de weg wijst naar apathie, angst, en onverdraagzaamheid. Dan krijg je een samenleving waar de belangrijkste vrijetijdsbeleving van mensen het staren naar een kijkbakje wordt, en het kritiek geven op alles wat dynamisch en anders is.

Kunstenaars, filosofen, activisten, vernieuwende denkers, sociale werkers, circassiens en idealisten tout court geloven dat het anders kan, en werken steeds vanuit de marges. Zij worden vaak gewantouwd, maar niet zelden ook heimelijk bewonderd door wie alles bij het oude wil laten. Eerstgenoemden laten zich namelijk graag leiden door het leven zelf en door hun authentieke ik, en dat voelt elkeen aan. Wie steeds in de mainstream vertoeft, buigt zich naar de sociale verwachtingen, en is allergisch aan experimenteren of het uiten van teveel eigenheid. Stel je voor dat het niet klinkt, maar botst!

Niet voor niks komen alle maatschappelijke, culturele en wetenschappelijke omwentelingen hun oorsprong in de marges, waar men zekerheden en dogma's achterwege durft laten, en verse paden durft te betreden.

Herman Hesse liet de Steppenwolf bijna 90 jaar geleden het volgende zeggen:

“Er is geen werkelijkheid behalve diegene die in ons zit. Dat is waarom zoveel mensen zo’n onwaarachtig leven leiden. Ze nemen de beelden buiten zichzelf voor werkelijkheid aan en laten hun innerlijke wereld nooit toe om zich te tonen.”

Jeugd(welzijns)werkers en onderwijzers hebben een reusachtig maatschappelijk project voor de boeg. Kunnen wij zorgen voor meer verstandhouding en meer gelijke kansen? Kunnen wij onze kinderen en jongeren stimuleren om meer van hun ware zelf te tonen, en mee te bouwen aan een mooiere en rechtvaardiger samenleving, waar oorlog, uitbuiting en discriminatie grotendeels tot het verleden behoren, en actief en kritisch burgerschap een vanzelfsprekendheid wordt?

Er staan heel wat ouders en onderwijzers klaar om deze taak mee te vervullen, maar ze kunnen daarbij alle hulp van jeugdwerkers, sportclubs en kunstmakers gebruiken. Kinderen en jongeren hebben zinvolle vrijetijdsbesteding nodig, ook soms onder leiding van inspirerende volwassenen, die hen waarderen voor wie zij zijn, en die tegelijk de bijwijken harde en competitieve straatcultuur en de soms wat verstikkende familiecultuur aanvullen met ervaringen vol Plezier, Zelfexpressie, Avontuur, Verbeelding, Vertrouwen en Doorzetting.

Er is momenteel een schrijnend gebrek aan gestructureerde zinvolle vrijetijdsbesteding bij maatschappelijk achtergestelde kinderen en jongeren. Arme en dichtbevolkte buurten hebben ellenlange ‘onzichtbare’ wachtlijsten van kinderen en jongeren die maar al te graag willen ingaan op een aantrekkelijk vrijetijdsaanbod op maat van hun noden en behoeften. Ook vele kinderen met een label van ‘beperking’ X of Y blijven geregeld op hun honger zitten, en plooiën zich nog te vlug terug op ‘speciale’ activiteiten, waar ze zich vaak veilig voelen, maar tegelijk ook steeds opnieuw ‘anders dan de rest’. Langs de andere kant is er zoveel expertise en gedrevenheid bij zoveel jeugdwerkers, die vaak wel meer kinderen in de marge willen bereiken, maar niet meteen de contacten of werkwijzen hiervoor kennen. Of die gewoon eerst over hun koudwatervrees heen moeten geraken.

Gelukkig worden er in steden als Gent al heel wat successen geboekt door de inzet van brugfiguren in scholen, Bredeschool-initiatieven, ondersteuning van sociaal-artistieke buurtinitiatieven, mobiele jeugdwerkers, doorverwijzingen van anderstalige nieuwkomers, enzovoorts. Ook heel wat organisaties voor mensen met beperkingen steken de hand uit. Dergelijke initiatieven verdienen onze brede steun.

Het zijn net die kinderen, jongeren en volwassenen uit de marges, die ons o zo veel

kunnen bijleren over het leven, wars van alle mooie praatjes en middenklasse-wijsheden. Rolstoelgebruikers, anderstalige nieuwkomers, kinderen die leren omgaan met hun eigen ADHD of autisme, kankerpatiënten, mensen in extreme armoede.... zijn vaak knokkers en echte helden. Vaak weten zij ondanks alles het hoofd omhoog te houden en, vanuit een overwonnen droefheid, écht hartelijk te lachen. Zonder dat zij onze privileges hebben, of zekerheid over de dag van morgen. Hen ontmoeten, brengt ons dichterbij de werkelijkheid, en niet zelden, bij ons ware Zelf.

Het aangaan van een waarachtige dialoog met de marges, zal ons jeugdwerk en onderwijs fundamenteel wijzigen, tot zij een weerspiegeling wordt van een wereld vol diversiteit, pluralisme en gelijke kansen, een wereld vol "Ooh!"s en "Aah!"s, waar een lach en een traan worden gedeeld, en waar we zo veel als mogelijk voor elkaar zorgen...

Leesvoer:

Boal, Augusto, "Games for actors and non-actors", Routledge, 2002.

Bolton, Reg, "Why Circus Works", PHD Thesis, 2004 (gratis te downloaden).

Coussée Filip, Bradt Lieve (red), "Jeugdwerk en sociale uitsluiting. Handvatten voor emanciperend jeugdbeleid", Acco, 2012.

Dubois Adeline, Flora Katerina, Tollet Delphine, "Circus Transformation. A Guidebook for Social Circus Trainers", Caravan Circus Network, 2014 (gratis te downloaden).

Effective Circus Project, "They're smiling from ear to ear. Wellbeing effects from social circus", University of Tampere, 2013 (gratis te downloaden)

Holt, John, "How Children Learn", Penguin, 1983 (revised edition).

Lakey, George, "Facilitating Group Learning", Jossey-Bass, 2010.

Leper, Reginald & Van Maele Isabel, "Circus op School", Acco 2001.

Mindell, Arnold, "Sitting in the Fire: Large Group Transformation through diversity and conflict", Lao Tse Press, 1997.

Robinson, Ken, "The Element", Penguin, 2009.

Rogers, Carl, "Freedom to Learn in the Eighties", Merrill, 1983.

Vitse, Sophie, "Iedereen op Stelten. Of hoe je maatschappelijk kwetsbare kinderen groeikansen kan geven met circus.", Cirkus in Beweging, 2014.

www.circusplaneet.be / www.jeugdwerkvoorallen.be / www.circuscentrum.be / <https://stad.gent/kinderen> / <http://www.huisvanalijn.be/collection/circus>

En voor de 'googelaars' onder ons, die nog wat verder willen graven in de wonderse wereld van de pedagogie en jeugdwerk voor allen: "bell hooks", "Flow-model", "Vygotsky", "Bruce Tuckman", "David Kolb", "Paolo Freire", "key competences for life-long learning", "Cirque du Monde", "social circus"

